

[Iver Poulsen.]

livets område har interessen været påskønnelsesværdig og offerviljen stor, navnlig i de 3 store provinsbyer Århus, Ålborg og Odense. Det er jo ikke ubetydelige beløb, indbyggerne i disse 3 provinsbyer har ofret på musiklivets alter, og det er udtryk for en offervilje og en interesse, som staten efter vor opfattelse bør støtte. De store provinsorkestre og provinsbyer ønsker jo slet ikke at kaste forpligtelserne fra sig, det giver lovforslaget også udtryk for; det er ikke statsorkestre, man ønsker, og det er ikke statsorkestre, lovforslaget tilsigter, men orkestre, som får et tilskud. Det hele er bygget op på det sunde princip, som vi i hvert fald hylder så stærkt: hjælp til selvhjælp.

I lovforslagets § 4, som omhandler de orkestre, der ikke falder ind under lovforslagets § 2 og altså ikke kan få statsunderstøttelse som landsdelsorkestre, er vi meget glade ved paragraffens sidste passus, som igen understreger hjælp til selvhjælp-princippet, idet tilskuddene til disse orkestre er betinget af, at der ydes et rimeligt tilskud af kommunale midler. Kommunen må altså først vise sin interesse, før orkestret får støtte efter loven.

Vi er meget glade ved i udvalgsbetænkningen at se, at man igennem denne lovgivning vil skabe sikkerhed for, at Sønderjyllands Symfoniorkester vedblivende kan bestå og kan udbygge sin virksomhed, idet vi tillægger dette orkester en ganske særlig betydning. Det har ikke blot betydning for musiklivet, men det har en stor og ganske speciel betydning i grænseområdet.

Med disse ord kan jeg tilsige mit partis støtte til lovforslaget.

Undervisningsministeren (Jørgen Jørgensen): Jeg takker udvalget for den indstilling, der foreligger, og for den positive måde, hvorpå lovforslaget er behandlet. Det har været en stor glæde at være med i drøftelserne i udvalget og mærke den

enighed om og interesse for problemet, som er kommet til udtryk under disse drøftelser.

Jeg er enig i de betragtninger, som er fremsat af det ærede medlem hr. Chr. Christiansen vedrørende Sønderjyllands Symfoniorkester, og jeg tror, jeg kan sige, at hele udvalget er enig deri.

De bemærkninger, det ærede medlem hr. Viggo Hauch gjorde med hensyn til afviklingen af den gæld, de bestående orkestre har, er jeg også enig i. Disse orkestre får nu en så gunstig stilling, at der må være mulighed for, at de — over en årrække i hvert fald — kan klare de økonomiske vanskeligheder, de hidtil har stået i.

Jeg tror, det for hele befolkningen vil være af værdi, at vi nu får mulighed for at få virkelig lødig og god kunst ud til de fjerne egne i landet, og jeg takker udvalget, fordi det har bidraget til dette gode resultat.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets §§ 1-7 og dets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse imod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om ændring i fundats af 18. januar 1760 for Arne Magnussens Legat (Den arnamagnæanske Stiftelse).

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 1655, fremsættelsen i tidenden sp. 3104).

Formanden: Sammen med denne sag foretages den under punkt 4 på dagsordenen opførte sag, nemlig:

Første behandling af forslag til folketingsbeslutning om afslutning af en traktat mellem Danmark og Island om overførelse af dele af Den arnamagnæanske Stiftelses håndskrifter til forvaring og forvaltning af universitetet i Reykjavik.

(Forslaget til folketingsbeslutning findes i tillæg A. sp. 1599, fremsættelsen i tidenden sp. 3108).

Sagerne sattes til forhandling.

Alsing Andersen: „I tiden fra begyndelsen af det 12. århundrede og op til reformationen udførtes på Island en litterær stordåd“. Således begynder den betænkning, som kommissionen om de islandske håndskrifter afgav i oktober 1951. Disse ord er udtryk for kommissionens enstemmige vurdering, og ordene er ingenlunde for pompøse. De islandske håndskrifter er et enestående litterært, historisk og kulturelt monument i Nordens historie. De emner, der behandles i håndskrifterne, er af imponerende alsidighed, ikke mindst når man tager tidspunktet og Islands fjerne beliggenhed i betragtning.

Det islandske alting indtager en central stilling i denne sags historie. Det vedtog nemlig så tidligt som i 1117 en beslutning om nedskrivning af de islandske love, således som de forkyndtes fra lovbjergene på Tingvallasletten, men omkring denne mere officielle litteratur vrimler det med værker af både verdslig og religiøs karakter, på prosa og på vers, fremstillinger af Islands historie fra den gang, da forfædrene til Islands nuværende befolkning første gang satte foden på Islands jord i året 874, og op gennem tiderne, også omfattende dele af norske og danske kongers historie samt så specielle emner som astronomi og mytologi, geografi og sprogvidenskab.

Men det, som først og fremmest har gjort denne litteratur velkendt også uden for Islands grænser, og som kan kaldes Islands største litterære bedrift, er selve sagalitteraturen, særlig slægtssagaerne. Derfor taler vi alle sammen både i daglig tale og ved festlige lejligheder om Island som saga-

øen, men desværre dækker denne betegnelse ikke helt kendsgerningerne. De håndskrifter, hvori hele denne berømte gamle islandske litteratur er nedfældet, på et tidspunkt, der rækker over 800 år tilbage i tiden, befinder sig nemlig uden for Island, i overvejende grad her i København.

Således har situationen været i over 250 år, idet de betydningsfuldeste og værdifuldeste af disse håndskrifter, nemlig pergamenthåndskrifterne eller skindbøgerne, har befundet sig i det kgl. bibliotek i København i omkring 300 år. Situationen er altså den, at Island er sagaøen uden sagaer. Lige så naturlig den historiske forklaring herpå er, lige så urimelig og uholdbar er denne tilstand i dag.

Hvem er det nemlig, der har frembragt disse håndskrifter? De er i aldeles overvejende grad skrevet af islændinge i Island for islændinge. Derfor er de islandske litterære frembringelser ikke noget andet lands. De er det islandske folks åndelige, litterære, nationale arv, ikke noget andet folks. Denne kendsgerning ændres ikke ved den omstændighed, at adskillige af værkerne omhandler andre landes forhold og dele af andre landes historie, hvad enten det så er Norges, Danmarks, Færøernes, Grønlands, Orkneyøernes eller andre landes. Lige så lidt kan denne kendsgerning ændres af, at skæbnen har ladet håndskrifterne opbevare i København de sidste 300 år.

Men de, der er modstandere af, at den nuværende tilstand ændres til gunst for Island, fremfører så Arne Magnussens testament. Københavns universitet var jo lige til 1911 fælles universitet for Island og Danmark. Det var derfor helt naturligt, at Arne Magnussen i 1730 måtte ønske, at hans samling skulle opbevares og bestyres af Islands og Danmarks fælles universitet. Men heraf kan man ikke drage den slutning, at islændingen Arne Magnussen, der selv betragtede Island som sit fædreland, ved sit testamente ville udelukke sit islandske fædreland fra dets egne nationale skatte, naturligvis ikke.

En sådan antagelse ville ikke alene være naturstridig, men den modsiges direkte af en paragraf i den fundats, som efter samråd med Arne Magnussen, men efter hans død, blev udfærdiget af professor Gram og justitsråd Bartholin. Det hedder

[Alsing Andersen.]

nemlig i fundatsens § 27, at især den verdslige og gejstlige øvrighed i Island skal kunne påtale over for universitetet, dersom fundatsens bestemmelser ikke bliver overholdt, og at universitetet har pligt til at råde bod på eventuelle mangler efter påtalen. Testamentet kan altså ikke ensidigt påberåbes imod en ændring af den hidtidige tilstand i Islands favør.

Dertil kommer, at der efter min mening ikke kan være nogen tvivl om, at testamentet og fundatsen ville være blevet endnu klarere i Islands favør, dersom islændingen Arne Magnussen og hans samtidige kunne have forudset udviklingen, kunne have forudset forholdet mellem Island og Danmark i det 20. århundrede, hvor Island er et selvstændigt land med sit eget universitet, der er i stand til at tage vare på håndskrifterne og til at udnytte dem på en lige så videnskabelig forsvarlig måde som Københavns universitet.

Jeg beder om formandens tilladelse til at bringe et enkelt citat; jeg vil nemlig gerne i denne forbindelse citere et afsnit af en kronik, som professor, dr. jur. Stephan Hurwitz skrev i dagbladet Politiken den 28. juli 1950. Professor Hurwitz skrev:

„Spørgsmålet er ikke juridisk, men i første række, hvad der er historisk retfærdigt og følelsesmæssigt mest velbegrunder. Stil på den ene side en snævert begrænset kreds af faglige, danske interesser i at bevare disse håndskrifter på dansk hånd (interesser, der i alt væsentligt må kunne varetages gennem fotokopiering og eventuelt ved hensættelse af midler til at afholde udgifter ved danske specialforskeres ophold i Reykjavik i særlige tilfælde), og stil heroverfor et nationalt, vidt udbredt ønske om at føre en for Island dyrebar skat tilbage til sit hjemland. Således er faktisk stillingen, og valget burde ikke være så svært fra dansk side, som det tilsyneladende er. Det gælder om at lade store hensyn overveje de små.“

Det var, hvad den fremtrædende jurist professor Stephan Hurwitz mener om denne ting, og jeg vil gerne tilføje, at mit synspunkt på forholdet mellem de juridiske, fagmæssige³ betragtninger⁴ på den ene side og folkelige, politiske hensyn på den anden

ikke kan udtrykkes bedre, end det her er gjort af professor Hurwitz.

Heri ligger ingen forklejning af den indsats, som — i visse perioder mere end i andre — er gjort af danske forskere ved benyttelse af håndskrifterne. Det bør imidlertid retfærdigvis også tilføjes, at den udfoldede virksomhed ved Københavns universitet ikke kunne være øvet i samme omfang, som det har været tilfældet, uden islandske forskeres værdifulde medarbejderskab. Det er ganske naturligt, at det islandske medarbejderskab ved tyding, tolkning og udgivelse af teksterne har haft en særlig betydning, fordi det både drejede sig om de islandske forskeres eget sprog og om deres kulturelle arv. Derfor behøver man heller ikke på videnskabens vegne at være bekymret for fremtiden, selv om væsentlige dele af håndskrifterne flyttes til universitetet i Reykjavik, således som det foreslås i de foreliggende regeringsforslag.

De protester, som vi i disse dage har været vidne til, er efter min mening udtryk for det, som professor Hurwitz har betegnet som „en snævert begrænset kreds af faglige, danske interesser“. Det kan imidlertid ikke være sådanne interesser, som skal være afgørende for det fremtidige forhold mellem universitetet i Reykjavik og universitetet i København og for forholdet mellem det islandske og det danske folk.

Fra dansk videnskabelig side er det med rette fremhævet, at man har følt håndskrifternes nærværelse i København både som et privilegium og som en forpligtelse, og dansk videnskab har haft ære heraf. Nu er tiden imidlertid inde til at gøre sig klart, at hverken Københavns universitet eller dansk videnskab i almindelighed har ret til at opretholde et privilegium på bekostning af et nordisk broderfolk, der er i den helt enestående situation, at så at sige samtlige dets håndgribelige fortidsminder befinder sig uden for landets grænser. Der bliver jo ikke tale om at udelukke danske forskere fra dette område. Men ligesom danske forskere er nærmest til at beskæftige sig med dansk sprog, litteratur og historie, må vi åbent erkende, at islandske forskere må være nærmest til at beskæftige sig med deres eget lands sprog, litteratur og historie.

Jeg vil ikke blive forundret, dersom den foreslåede overførelse af håndskrifterne til

[Alsing Andersen.]

universitetet i Reykjavik netop kommer til at betyde en opblomstring af disse studier af de nordiske folks ældste historie. Det drejer sig imidlertid ikke alene om forskningsinteresser, der altså efter min mening ikke vil lide skade; i endnu højere grad er der her tale om et folkeligt, nationalt problem. Derfor må det løses af vort lands ansvarlige politiske myndigheder, regeringen og folketinget.

Det er måske forholdsvis få danske, der har tænkt på, hvilke berettigede nationale følelser håndskriftsspørgsmålet må fremkalde hos alle islændinge. Fra barndommen har enhver islænding fået en national interesse for håndskriftlitteraturen. Man føler simpelt hen, som afdøde gesandt Bruun engang har skrevet, at de er en del af landets sjæl. Det er der ikke noget som helst mærkeligt i. Det er tværtimod fuldt forståeligt, navnlig når man tænker på, at disse håndskrifter er Islands eneste synlige nationale fortidsminde, og at dette fortidsminde befinder sig i et andet land fjernt fra det folk, der har skabt det. Derfor forener håndskriftsagen alle islændinge. Den er ganske naturligt en hjertesag for det islandske folk. Danmark og andre lande har en rigdom af historiske fortidsminder at glæde sig over og lade sig inspirere af. Island har kun sine håndskrifter, og dem har Island altså alligevel ikke. Jeg beder mine landsmænd, ikke mindst dem, der protesterer i disse dage, om at prøve på at sætte sig i islændingenes sted. Sæt det var os danske, der befandt os i den situation, at vore eneste nationale fortidsminder frembragt af vore forfædre opbevarede i et andet land. Med det kendskab, vi har til os selv og til vor egen nationale historie, behøver vi ikke et øjeblik at tvivle om, hvilke nationale følelser og ønsker, ja, krav, en sådan situation ville fremkalde i det danske folk. Jeg er derfor også overbevist om, at et overvejende flertal af vort folk vil være indforstået med, at dette spørgsmål nu løses efter de retningslinjer, som Islands og Danmarks regeringer er blevet enige om.

Det ene forslag indeholder en ændring af fundatsen for Arne Magnussens testamente. Ud fra mit synspunkt er det den rigtige fremgangsmåde, idet man derved sikrer, at det 230 år gamle testamente i nutiden gen-

nemføres i den ånd, hvori det blev oprettet. Professor Alf Ross har i øvrigt i en afhandling i Ugeskrift for Retsvæsen i 1957 fastslået, at det ligger inden for lovgivningsmagtens kompetence at ændre den ved fundatsen truffene ordning. Ved at gennemføre disse forslag føres en meget væsentlig del af de islandske håndskrifter tilbage til det land, hvorfra de stammer, og til det folk, der har skabt dem. Derved øver vi en retfærdighedshandling over for vort islandske broderfolk og yder samtidig et bidrag til øget nordisk samfølelse. Det er mig en glæde at anbefale de foreliggende forslag til hurtig gennemførelse her i tinget.

Ib Thyregod: Jeg vil gerne indledningsvis ved behandlingen af dette lovforslag og dette traktatforslag oplyse, at vi i venstre har en vis sympati for tanken om, ud over hvad der allerede er sket, at yde Island en vis gave i form af islandske håndskrifter. Det er et problem, som tidligere har været behandlet, og Island har som nævnt allerede fået betydelige arkivalier henedefra, både i form af museumsgenstande og i form af håndskrifter. Når vi i og for sig har en vis sympati for tanken, er det begrundet i det nordiske synspunkt og i den samhørighed, der tidligere har bestået mellem Danmark og Island.

En del af håndskrifterne er islandsk kulturarv, selv om man meget vel kan sige, at de også er dansk kulturarv, idet de har præget en stor del af vore forfattere; således er hele guldalderens forfatterække præget af disse sager. Man kunne måske snarere sige, at der her er tale om en fælles-nordisk kulturarv.

Når dette er sagt, vil jeg på den anden side gerne præcisere, at det er den almindelige opfattelse inden for mit parti, at inden man tager stilling til, om en sådan gave bør ydes, bør man nøje overveje, om forslag som de foreliggende kommer i strid med væsentlige principper, og vi er af den opfattelse, at de foreliggende forslag er uheldigt formuleret og forhastede. Det samme mener vi om den fremgangsmåde, regeringen har anvendt i denne sag. Det bør endvidere klart slås fast, såfremt man yder en sådan gave, at der virkelig er tale om en gave, og at der ikke foreligger noget retskrav fra Island. Det er efter min opfattelse — som

[Ih Thyregød.]

bygger på afdøde professor Poul Johs. Jørgensens redegørelse i den afgivne kommissionsbetænkning — givet, at Island ikke har noget sådant retskrav; men jeg er ikke sikker på, at man fra islandsk side deler denne opfattelse.

Professor Ross, som for nylig blev citeret, har været inde på den tanke, at problemet skulle forelægges Den internationale Domstol i Haag. Det er ud fra samme synspunkt: at det klart bør slås fast, at der ikke er tale om et retskrav fra islandsk side, men at der virkelig er tale om en gave.

Vi mener, at denne sag er af væsentlig nordisk interesse og af væsentlig videnskabelig forskningsmæssig interesse, og at det oplæg, vi her har fået fra den højtærede undervisningsminister, derfor ikke er heldigt. Vi mener således, at det havde været rigtigt, at man, inden man fremsatte disse forslag, havde hørt, hvad oppositionen havde af tanker om spørgsmålet. Ønsker regeringen på den danske nations vegne at yde en gave, må det også ud fra et islandsk synspunkt være det rigtigste, at en sådan gave får så stor tilslutning som muligt. Men tvært imod at forelægge spørgsmålet for oppositionen og forhandle det med den, har man end ikke gjort det, som er en naturlig tanke efter den nye grundlov, nemlig at behandle dette også udenrigspolitiske spørgsmål i det udenrigspolitiske nævn. Her har sagen ikke været forhandlet.

Det havde endelig også været naturligt, om man, inden forslagene blev fremsat, havde indhentet en udtalelse fra Københavns universitet og fra den stiftelse, som har ejendomsretten til den væsentligste del af de håndskrifter, der her er tale om. Jeg er bekendt med, at forslagene, forinden de blev fremsat, blev fremsendt til universitetet. De blev, så vidt jeg ved, fremsendt mandag i sidste uge, og kom til behandling onsdag, og lørdag kom de til behandling i Den arnamagnæanske Stiftelse. Men allerede fredag, inden der forelå en udtalelse fra universitetet, inden der forelå en udtalelse fra stiftelsen, blev forslagene fremsat her i folketinget. Også denne fremgangsmåde synes jeg vi burde have været sparet for. Vi burde have haft universitetets og

ejerens udtalelser om spørgsmålet, inden forslagene blev fremsat.

Der har endda været en sådan hast, at det ikke har været muligt at oprette en fortegnelse over de håndskrifter, som skulle udleveres; i bemærkningerne til lovforlaget § 3 står:

„En endelig stillingtagen til placeringen af hvert enkelt af disse numre efter lovens principielle retningslinjer vil kræve en nøje sagkyndig gennemgang, som det ikke vil være muligt at foretage forinden ordningens vedtagelse.“

Man kunne spørge: hvorfor er det ikke muligt at foretage en nøje gennemgang inden ordningens vedtagelse? Har denne sag en sådan hast? Er det ikke naturligt at overveje sagen, inden man træffer beslutning her i tinget? Det kan ikke være rimeligt at forcere denne sag igennem. Det er endog tidligere meddelt oppositionen, at vi ikke kunne vente flere lovforslag fremsat end forslag vedrørende SAS og vedrørende landbruget.

Alligevel kom disse forslag, og jeg vil gerne bede den højtærede undervisningsminister oplyse, om det er tanken, at de skal gennemføres, inden folketinget sendes på ferie.

Dertil kommer, at den danske regering allerede har givet meddelelse til den islandske regering og har modtaget dennes tak for den gave, der her er tale om. Det forekommer mig, at man på den måde sætter folketinget ud af spillet; det kan ikke være rigtigt, at man på den måde fremmer denne sag.

Jeg nævnte i min indledning, at der var visse principper, man nøje måtte se på om man krænkede i forbindelse med denne sag. Der er tre ting, jeg gerne vil fremdrage.

For det første hensynet til forskningen. Vi har her fået protester fra en række videnskabsmænd, og spørgsmålet er, om forskningen kan foregå lige så godt i Island som herhjemme. De, som har set denne samling ovre i Proviangården, vil vide, at der her udføres et betydeligt arbejde ikke alene af danske og islandske forskere, men af europæiske forskere i det hele taget i internationalt samarbejde om disse ting.

[Ib Thyregod.]

En opdeling af samlingen vil forårsage splittelse og vanskeliggøre det fortsatte arbejde med den fællesnordiske ordbog for instituttet og i øvrigt det andet arbejde, der udføres. Så har den højtærede undervisningsminister påpeget, at man kunne foretage en mikrofotografering. Det er klart, at det naturligvis vil være en hjælp, men jeg tror ikke, dette alene løser problemet. Jeg har set eksempler på sådanne fotograferinger. Det må erindres, at der er tale om meget gamle håndskrifter, som tit har været mishandlet, og som det er vanskeligt at få et rigtigt indtryk af blot gennem fotograferingen. Man må i virkeligheden studere dem nøje egenhændigt for at kunne sætte sig ind i dem.

Det var hensynet til forskningen. Så kommer hensynet til det almindelige princip, der gælder for museer, som har en række kostbarheder fra forskellige lande, og som disse lande ikke kan gøre krav på udlevering af. Det har allerede nu vist sig, at Norge påtænker at rejse krav i forbindelse med udleveringen af disse håndskrifter. Det er nævnt i bemærkningerne til lovforslaget, at ikke alene det, som man kan betegne som de egentlige islandske håndskrifter, skal udleveres, men at også Flatøbogen, som er uden for kriteriet, og Ældre Edda skal udleveres. Begge disse skrifter mener man fra norsk side er i virkeligheden norske. Det er professor Seip, der har gjort den opfattelse gældende. De burde derfor snarere udleveres til Norge. Man har allerede anmeldt et krav. Det er dog også et spørgsmål af væsentlig betydning, som man må se nærmere på.

Hertil kommer det tredje princip, om stiftelsernes urørlighed. Det er den almindelige opfattelse, at når der er oprettet en stiftelse — ved et legat eller på anden måde — kan myndighederne kun i meget begrænset omfang foretage ændringer i sådanne stiftelser og legater. Der findes en bestemmelse i grundlovens § 25, som antages at give justitsministeren en begrænset beføjelse hertil, men jeg tror, den højtærede justitsminister vil være enig med mig i, at den beføjelse, justitsministeren her har, er af så begrænset omfang, at den ikke kan anvendes i det foreliggende tilfælde. Det er derfor, regeringen har beslut-

tet sig til at fremlægge sagen i form af et lovforslag.

Vi kommer så til spørgsmålet, om der her er tale om en ekspropriation over for den stiftelse, der har ejendomsretten. Jeg er naturligvis bekendt med, hvad det ærede medlem hr. Alsing Andersen nævnte, at professor Ross har givet udtryk for den opfattelse, at stiftelsen ikke har ejendomsret i egentlig forstand, og at der ikke her er tale om en ekspropriationslov. Jeg er imidlertid bekendt med, at professor Poul Andersen har den modsatte opfattelse. Personlig mener jeg, at der i virkeligheden er tale om ekspropriation her; men det er dog også nødvendigt at se nøjere på dette spørgsmål i et udvalg, inden man træffer en afgørelse.

Endelig vil jeg gerne nævne i forbindelse med de manuskripter, jeg omtalte før, nemlig den såkaldte Flatøbog og en række andre ting, at der her er et problem for Grønlandsforskningen. Forfatteren og grønlandsforskeren Eigil Knuth har omtalt, at Flatøbogen indeholder en række grønlandske sagaer. Endvidere er det blevet oplyst, at der i en række andre af manuskripter indeholdes nogle grønlandske annaler af meget væsentlig betydning for Grønlandsforskningen. Jeg vil gerne spørge den højtærede Grønlandsminister, om han er opmærksom på dette problem, og om, hvorledes han ser på udleveringen af disse værker i relation til Grønlandsforskningen.

Afsluttende vil jeg sige, at selv om vi kan have en vis sympati for selve tanken om en udlevering af visse håndskrifter, er der i hvert fald en række problemer, vi mener man må se nærmere på i et udvalg. Jeg går ud fra, at den højtærede undervisningsminister vil meddele, at sagen ikke skal forceres frem. Der har så tit fra forskellige side, også fra kommunal side, være klaget over, at lovgivningsarbejdet går så hurtigt, at lovgivningsbestemmelserne ikke bliver tilstrækkeligt klare. Det kan undertiden være nødvendigt for folketinget at gennemføre en lov hurtigt — skattelove skal gennemføres inden 1. april o. s. v. — men jeg kan ikke se, at der i dette tilfælde foreligger nogen tvingende grund til at forcere lovgivningsarbejdet igennem. Man bør have lejlighed til en grundig sagkyndig undersøgelse af disse spørgsmål.

Poul Møller: Det er en mærkelig stilling, det høje folketing befinder sig i ved behandlingen af disse forslag, en stilling, som jeg nærmest synes er uværdig. Uværdigheden falder helt tilbage på den danske regerings valg af fremgangsmåde til løsning af det spørgsmål, der i mange år har været diskussionsemne mellem den danske og den islandske stat.

Jeg tror, at i hele den uværdige stilling, vi befinder os i, bør tinget ved behandlingen af forslagene selv søge at fastholde størst mulig værdighed. Jeg tror ikke, en sådan værdighed kan fastholdes, hvis forslagene behandles ikke holdes fri af følelser af nationalistisk karakter og af føleri. De enkelte medlemmers venskabsfølelser over for det islandske folk og den islandske stat hverken kan eller skal vejes og måles efter deres stilling til disse forslag, der i hast kræves gennemført.

Vi erkender naturligvis, at gavmildhed kan være udtryk for venskab, men man må da også være rede til at give af sit eget, af det, man selv sætter pris på, og ikke blot vise sin gavmildhed ved at pålægge andre at yde et offer. Generøsitet på andres bekostning er ikke udtryk for nogen større ædelhed eller for varmere følelser. Den høje regering har anbragt os i en uværdig stilling. Officielt drejer det sig her om en gave, men den er råbt ud for alle vinde, inden gavegiverne overhovedet har fået lejlighed til at drøfte den. Gaven er modtaget, og den hjerteligste tak er frembåret, inden sagen behandles i det høje ting, og inden Københavns universitet har haft lejlighed til at ytre sig om forslagene. Det høje folketing får 8 dage til at behandle et spørgsmål, som det har taget sagkyndige videnskabsmænd og politiske repræsentanter år at diskutere og drøfte, 8 mødedage til at behandle en sag af en så kompliceret karakter med de mest delikate ejendomsretlige synspunkter impliceret.

Lovforslaget er sendt til udtalelse til Københavns universitet, men blev alligevel fremsat, inden man havde fået universitetets udtalelse. Denne høring er derved ud fra regeringens synspunkt gjort til en ren og skær formalitet. Man har simpelt hen sagt til universitetet: ligegyldigt hvad jeres mening er om disse håndskrifter, som I i over 200 år har bestyret, skal de nu udleveres,

for det er regeringens vilje. Så meget mere mærkeligt er det, at man har gjort det, som regeringen må vide, at den er en mindretalsregering og ikke en flertalsregering; men dette forhold, at regeringen er en mindretalsregering, har end ikke opfordret regeringen til, inden den gav gaveløfter, udarbejdede et foreløbigt traktatudkast og modtog taksigelser fra islandsk side, at prøve på at undersøge, om der var politisk tilslutning fra et flertal her i salen til de beslutninger, man vil træffe, og den gave, man vil give.

Traktatudkastet i sig selv er præget af det hastværksarbejde, der her er tale om. Det tjener ikke nogen af de højtærede ministre til ære, at man i en sag af denne karakter må arbejde med et sprog, der er så dårligt, at det i alt fald ikke vil komme til at stå til evige tider, således som Arne Magnussens testamentebestemmelser eller fundatsbestemmelsens kernefulde ord. Sagen er præget af hastværksarbejde, og det fremgår end ikke klart af det lovforslag, man beder tinget om at vedtage inden pinse, hvad det er, Danmark skal udlevere til Island. Den fundats, som lovforslagets § 1 vil ændre, har man end ikke fundet anledning til at optrykke til gennemsyn for det høje tings medlemmer. I hastværket er alt dette sprunget over, og man har blot henvist medlemmerne til på anden måde at finde ud af, hvad der står i skriftet fra 1760.

Man kan spørge: hvortil da dette hastværk? Vi ved naturligvis, at i internationale forhold kan en regering ofte være nødsaget til at bede om tingets velvilje til en hurtig, og en meget hurtig, behandling. Der kan være internationale problemer, der gør det nødvendigt for tinget at handle hurtigt og gør det nødvendigt, at arbejdet bliver præget af hastværk, men er der et sådant synspunkt, der kan motivere et hastværksarbejde i denne sag? I de 10 år, der er gået, siden kommissionen afgav betænkning, er der ikke foretaget noget væsentligt skridt i forhold til folketinget fra nogen regerings side. Så sent som i 1956 udtalte den daværende statsminister, H. C. Hansen, her i tinget, at spørgsmålet om udlevering af de islandske håndskrifter ikke var aktuelt og kun kunne blive aktuelt, hvis der fra islandsk side på ny blev taget

[Poul Møller.]

et initiativ i sagen. Er der taget et sådant initiativ? Er der kommet en sådan henvendelse fra Island, og hvormed er det motiveret fra islandsk side, at dette skal foregå nu, og at vi kun kan bevare venskabelige følelser over for det islandske folk, hvis vi i løbet af 8-10 dage foretager denne udlevering?

Det er sagt, at sagen skal fremmes af hensyn til universitetets jubilæum i Reykjavik, men jeg tror, at det høje ting i alt fald har så megen værdighed i behold, at det ikke afleverer dette, der har været i dansk eje igennem århundreder, i hast af hensyn til en tilfældig årsdag i et andet land. Det kan ikke være årsdage og universitetsjubilæer, der skal afgøre sådanne spørgsmål.

Man må undre sig over, at ingen af de højtærede ministre — heller ikke den højtærede statsminister — har kunnet indse, at det i denne sag havde været rettest først at forhandle sig til rette med Københavns universitet, eller i alt fald forsøge det, og at det havde været rettest først at søge politisk føling, så denne himmelråbende uværdige situation, vi er bragt i, kunne være undgået.

Jeg har godt set, at et af regeringsbladene i dag til morgen siger, at nu er vi bragt i den situation, at Island har modtaget gaven og sagt tak for den; derfor har folketinget kun så hurtigt som muligt at gennemføre lovforslag herom. Det er det, der er det uværdige i tilstanden. Folketinget kan ikke lade sin arbejdsform over for så vigtige sager afgøre af, at den høje regering har begået en taktløshed, en blunder, i sit forhold både til tinget og til Københavns universitet.

Tror man, at de protester, der indløber i disse dage, og den behandling, forslagene her underkastes, er i stand til at fremme venskabelige følelser og venskabsbånd? Næppe. Men hvorfor er så denne fremgangsmåde valgt? Det er den højtærede statsminister, der i denne sag må have ansvaret. I forhold af denne karakter er det ikke fagministeren alene, der kan pålægges ansvaret for fremgangsmåden; det må være statsministeren, der i forhold til tinget, i forhold til universitetet og i forhold til et fremmed folk samler synspunkterne og

lægger den skønsomhed for dagen, der er nødvendig for, at man kan føre en sag af denne karakter igennem på en værdig måde.

Der er en ting, der falder i øjenene, når man læser traktatudkastet, lovforslaget og fremsættelsestalerne af den højtærede udenrigsminister og den højtærede undervisningsminister, og det er, at det overhovedet ikke gøres klart, om der her er tale om en gave, eller der er tale om opfyldelse af islandske krav. Det lader man stå hen i det uvisse. Er det en gave, hvorfor skulle der så daglange forhandlinger til, før man blev enig om gavens omfang? Man plejer dog ikke at drøfte en gaves omfang med gavemodtagerne, i alt fald ikke inden man har talt med gavegiverne om det. Er det en gave, kan det da være rigtigt, at man — som det fremgik af dagspressen i de dage, forhandlingerne stod på — byttede lidt håndskrifter for Flatøbogen og Ældre Edda? Det kunne man da ikke gøre, hvis det var en gaveaktion, det drejede sig om, en venskabsdeklaration, en ensidig dansk afgørelse. Noget tyder på, at der trods alt fra islandsk side har været fremført juridiske, folkeretlige, synspunkter til motivering for det krav, der her ønskes opfyldt. Det er imidlertid fastslået — det var det ærede medlem hr. Alsing Andersen også inde på — i den kommissionsbetænkning, der blev afgivet i 1951, at folkeretligt kan Island ikke gøre noget krav gældende over for Danmark. Ikke noget som helst folkeretligt synspunkt kan tale for, at Danmark er forpligtet til at foretage denne udlevering. Det har en enstemmig dansk kommissionsindstilling fastslået i 1951.

Der er mange billighedssynspunkter, som også mange i min gruppe erkender kan tale til fordel for en gave til det islandske folk på dette område, men om et retligt synspunkt kan der ikke være tale. Jeg er enig med det ærede medlem hr. Ib Thyregod i, at hvis der var tale om et retligt synspunkt fra islandsk side, måtte vi sige — den tanke, som professor Ross har fremført —: lad os da først få det afgjort ved en international domstol, således at det bliver klart, at den udlevering, der finder sted, er en gave og ikke udtryk for opfyldelsen af et retskrav.

Men holder vi det juridisk-folkeretlige uden for sagens afgørelse og siger: her er tale om en gave ud fra nationale følelser

[Poul Møller.]

på grund af den samhørighedsfølelse, vi gerne vil have i forholdet til det islandske folk, så indrømmer vi, at sådanne folkelige og nationale synspunkter kan veje til fordel for en udlevering af en del af de skrifter, der findes her i landet. I denne afvejning må imidlertid også indgå andre billighedsbetragtninger, andre synspunkter, f. eks. hensynet til videnskabelige og kunstneriske samlingers enhed. Det, man her gør, er, at man lader nationalitetssynspunktet, den nationale betragtning fortrænge den internationale videnskabs overalt fastslåede synspunkt: at man bør holde videnskabelige samlinger sammen, så at de kan danne basis for et videnskabeligt arbejde. Gennem mere end 200 år har disse samlinger gjort København til centrum for forskningen af oldnordisk litteratur og af det oldnordiske sprog. Det må dog gå ind i det høje folkets overvejelser, at dette centrum ikke mere eksisterer, hvis de foreliggende forslag vedtages, at samlingen i så fald er spredt, foreløbig delt mellem to, men med vidtgående konsekvenser for resten af den samling, der findes her i København. Det ønske, der opfyldes over for den ene stat, lader sig ikke vel afvise over for den anden nordiske stat.

Man har sagt, at de videnskabelige samlingers enhed ikke betyder noget afgørende i vor tid, hvor man har fotokopier; men man er dog ikke mere sikker på disse fotokopier, end at man i selve traktatforslaget tager forbehold med hensyn til alle de håndskrifter, der skal anvendes til udfærdigelse af den oldislandske ordbog. Man er altså sikker på, at det er nødvendigt at have de oprindelige håndskrifter, for at man kan udarbejde den oldislandske ordbog, at her dækker fotokopiering ikke. Og det er da vist også overalt fastslået, at fotokopien, den teknisk-mekaniske gengivelse, ikke kan erstatte originale dokumenter ved videnskabelig forskning, lige så lidt som en reproduktion eller et fotografi kan erstatte maleriet i den kunstneriske samling.

Vi må også i billighedsbetragtningerne have opmærksomheden henvendt på, hvilke konsekvenser det kan få for den internationale videnskab i det hele taget, hvis det, der her gennemføres, skaber præcedens for andre videnskabelige samlingers splittelse. Det er jo gået andre folk som det islandske: man har haft en storhedstid i oldtiden eller middelalderen, og en række af de originale dokumenter er i renæssancens tid ført fra de gamle folk til vesteuropæiske lande. Kommissionen er selv indstillet på at henvise til Grækenland som eksempel, og vi må dog sige, at det græske folk må kunne beslaglægge væsentlige dele af de vesteuropæiske, internationale videnskabelige samlinger og splitte dem, hvis der stilles tilsvarende krav. Det må i disse billighedsbetragtninger veje med over for det islandske folkekrav, som vi forstår.

Vi må også tage i betragtning disse århundreders videnskabelige arbejde, der er gennemført her i landet på basis af disse oldskrifter, et arbejde, som ikke kunne være gennemført, hvis håndskrifterne var forblevet i Island. Det er da også erkendt af alle, at det er Danmark, der har reddet disse; de havde ikke eksisteret i dag, hvis disse flittige samlere ikke havde bragt dem til Københavns universitet. Vi har lov til at pege på navne som Rask og Grundtvig — et navn, som jeg håber den højtærede undervisningsminister vil lægge mærke til — der har arbejdet ihærdigt og meget dygtigt med disse håndskrifter og derigennem været med til at skabe folkelig forståelse i hele Norden for Nordens gamle historie. Det har kun kunnet lade sig gøre gennem det materiale, som f. eks. Grundtvig har bearbejdet.

Jeg har blandt de billighedsbetragtninger og synspunkter, der må indgå i vore overvejelser, nævnt de konsekvenser, som dette kan få både for resten af denne samling og for andre af vore samlinger. Vi har haft den dansk-norske helstat gennem århundredet, og vi har adskillige dokumenter og skrifter, som vi gerne vil beholde, som skyldes

[Poul Møller.]

vore fælles oplevelser i den dansk-norske helstat med det norske folk. Vi ved, at den Flatøbog, som vi nu vil udlevere til Island, vedrører Norges kongesaga og derfor med større ret, hvis vi ikke beholder den på det kgl. bibliotek, burde befinde sig i Oslo end i Reykjavik. Men vi kommer altså ud for, at vi næppe kan sige til andre lande, i hvert fald ikke til andre nordiske lande, at vi ikke vil udlevere tilsvarende ting til dem, som vi giver til Island.

Alle disse billighedsbetragtninger, alle disse synspunkter, må altså afvejes nøje mod hinanden inden en afgørelse kan træffes. Jeg siger: inden en afgørelse kan træffes — for jeg er ikke sikker på, om en sådan afgørelse overhovedet kan træffes af folkettinget. Jeg erkender, at det høje ting utvivlsomt er berettiget til at træffe afgørelsen, for så vidt angår de samlinger, der findes på det kgl. bibliotek. Men her gælder der altså visse forbehold, bl. a. dette, at noget af det, man vil udlevere af disse samlinger, mere vedrører Norge, end det vedrører Island. Det vil vel også være således, at hvis man koncentrerer sig om de skrifter, som findes på det kgl. bibliotek, vil udleveringen ikke blive betragtet som en egentlig gave; så vil det vel blive afvist som utilfredsstillende.

Hvad angår hovedsagen, den arnamagnæanske samling, er det da således, at staten, at folkettinget eller regeringen eller begge i forening kan bestemme over denne samling? Et og andet tyder i hvert fald på, at administrativt kunne regeringen ikke have gjort det, administrativt havde den højtærede undervisningsminister ikke været i stand til at ændre denne fundats, så man havde udleveret håndskrifterne til Island. Og hvorfor havde man ikke kunnet gøre det administrativt? Vi er jo ikke her inden for et område, hvor det drejer sig om almindelig lovgivning; der er ikke her tale om forbud eller påbud, der pålægges borgerne. Det er ikke et område, hvor man søger folkettinget som bevilgende myndighed. Men hvorfor går man da til lovgivningsmagten, som man har gjort det ved at fremsætte lovforslaget her i tinget? Hvorfor erkender man, at regeringen ikke selv kan foretage denne udlevering som en administrativ forvaltningsakt, eventuelt ved

en kongelig beslutning eller ved en fundatsændring? Man har formentlig gjort det, fordi man derved antyder og erkender, at der foreligger en ekspropriation af privat ejendom, hvortil man ønsker det høje tings medvirken. Så vidt jeg kan se, er det den eneste begrundelse, der kan føre til, at man har brugt lovforslagets form. Når man her har brugt lovforslagsformen, er man altså — så vidt jeg kan skønne — inde i ekspropriationsovervejelser eller ekspropriationslignende overvejelser.

Blandt jurister er det jo i den senere tid blevet meget diskuteret — men også tidligere gentagne gange i tidens løb — hvem der var berettiget til at råde over håndskrifterne i den arnamagnæanske samling, og hvad der ellers er i stiftelsens besiddelse. Hvis man ser det historiske afsnit af kommissionsbetænkningen fra 1951 igennem, ses det, at det gang på gang af tidligere regeringer er blevet hævdet, at dette var et spørgsmål, som universitetet og stiftelsens bestyrelse måtte afgøre. Alle tidligere regeringer har henholdt sig til de synspunkter, som er fremført; det er også det standpunkt, der er taget af konsistorium og stiftelsens bestyrelse.

Hvis man læser den fremstilling af de juridiske forhold, som nu afdøde professor Poul Johs. Jørgensen har givet i kommissionsbetænkningen, vil man se, at denne fremragende retslærde overhovedet ikke var i tvivl om, at statsmagten ikke kunne gribe ind i legatets bestyrelse. Jeg ved godt, at der er fremført nogle semi-juridiske synspunkter om, at man kan fortolke en fundats anderledes, når det viser sig, at forholdene har forandret sig. Men jeg tror ikke, man kan gøre det her. Jeg tror, at en fundats, der bl. a. indeholder ordene „til evig tid“, kan man ikke uden godkendelse fra fundatsens indsatte bestyrelse ændre, i hvert fald ikke medmindre man så fastslår og er klar over, at der foretages en ekspropriation i forhold til legatet med de konsekvenser og de følgevirkninger, som en sådan ekspropriationsakt må have, også i forholdet til det høje folketing. En fundats kan ændres, hvis dens indhold ikke kan opfyldes, hvis man af en eller anden grund ikke objektivt er i stand til at opfylde fundatsens bestemmelser. Men der foreligger ikke noget som helst om, at det objektive indhold af fundat-

[Poul Møller.]

sen ikke længere kan opfyldes. Det er det blevet gennem 200 år, og det kan det fortsat blive. Det er forhold, som i forhold til fundatsen er uvedkommende: nationale synspunkter, folkelige synspunkter, til en vis grad politiske og mellemfolkelige synspunkter, der er afgørende for, at man nu vil ændre fundatsen. Det er jo den fremgangsmåde, man har valgt ved lovforslaget: at ville ændre fundatsen, og det er dog vel en overvejelse værd for det høje folketing, om det er berettiget, om man uden videre kan gøre det.

Jeg erkender, at undervisningsministeriet sikkert har tilsynsmyndigheden med hensyn til dette legats forvaltning og dets bestyrelse. Men tilsynsmyndigheden, det er værgen, det er den, der netop skal holde tilsyn med, at fundatsen overholdes af legatbestyrelsen, og det er sandelig ikke den, der på eget initiativ skal forhindre legatbestyrelsen i at gennemføre fundatsens bestemmelser. Derfor kan man ikke anvende sin tilsynsmyndighed til, som her, at bryde ind i legatet og tage halvdelen af legatets aktiver fra det.

Der er således en række ejendomsretlige synspunkter, som må nøje undersøges, inden man kan tage stilling, og derfor vil jeg med professor Poul Johs. Jørgensens ord i kommissionsbetænkningen in mente mene, at det ikke vel lader sig gøre fra statens side at foretage denne akt. Derfor havde det været rigtigst, om man havde forhandlet med stiftelsens bestyrelse og med konsistorium, inden man satte folketinget i den pinlige situation, vi nu er kommet i.

Professor Poul Johs. Jørgensen sammenligner det, der her finder sted, med det, der ville finde sted, hvis man greb ind i Carlsbergfondets samlinger, f. eks. den ægyptologiske samling. Jeg ved, at den højtærede udenrigsminister for nylig har været i Ægypten, og man kunne måske tænke sig, at der var visse mellemfolkelige synspunkter, som kunne gøre en tilbageførelse ønskelig ... (*Udenrigsministeren* [J. O. Krag]: Gå nu ikke for vidt i tankegangen!). Jeg går ikke for vidt i tankegangen, men juridisk er det det samme synspunkt. Der mener professor Poul Johs. Jørgensen — uden at han dog kendte noget til den højtærede udenrigsministers rejse ... (*Uden-*

rigsministeren [J. O. Krag]: Det er interessant alligevel!).

Formanden: Jeg henstiller, at man ikke afbryder taleren.

Poul Møller: Professor Poul Johs. Jørgensen mener, at der ikke er nogen forskel imellem, hvad der ville ske, hvis man lovgav for Carlsbergfondet, og det der sker, hvis man lovgiver for Den arnamagnæanske Stiftelse. Begge er private legater, oprettet ved private testamentariske bestemmelser.

Jeg tror, det er nødvendigt, at folketinget prøver at afklare disse problemer — også de juridiske — og at afklare alle de billighedsbetragtninger, som ærede ordførere og jeg har været inde på her i dag, inden vi tager en endelig stilling i dette spørgsmål. Det er simpelt hen nødvendigt at føre disse forhandlinger i en rolig atmosfære, og vi kan ikke føre dem under det tryk, at den gave, der allerede er modtaget, kræver af folketinget, at vi ekspederer sagen hurtigt.

De løfter, regeringen har givet uden tilsagn fra os, hæfter vi ikke for; men vi kan deltage i en overvejelse af, om man eventuelt fra universitetets side, fra stiftelsens side og fra statens side, for så vidt angår det kgl. bibliotek, kan finde frem til en gave, der er tilstrækkelig generøs, og som giver det islandske folk nogle af dets for-tidsminder tilbage, men uden at der gribes ind i retssynspunkter.

Helge Larsen: Jeg finder grund til endnu en gang at fremhæve de enestående fortjenester, som islændingen Arne Magnussen indlagde sig i 1700-tallet, da han med så megen udholdenhed indsamlede håndskrifter i Island. Var det ikke blevet gjort, ville antagelig mange af disse uerstattelige manuskripter være gået tabt, fordi man dengang i Island — som for øvrigt også i Danmark — kun i meget små kredse havde forståelse for at bevare disse gamle kultur-værdier.

At håndskrifterne bragtes til København, var dengang en naturlig ting: København var det kulturelle centrum for Danmark og Island; kun her fandtes mulighederne for at sikre håndskrifterne bedst muligt. Derfor var det vel også en given sag, at Arne Magnussen testamenterede sin

[Helge Larsen.]

håndskriftsamling til Københavns universitet, fordi han kunne regne med, at der her ville være de bedste betingelser, for at håndskrifterne kunne blive bevaret under betryggende forhold; og mon ikke det hensyn for ham har været det afgørende ved dispositionerne over dem i testamentet? På den baggrund forekommer det mig, at al diskussion om Danmarks juridiske ret til håndskrifterne er unødigt, og for at gøre min stilling på det punkt ganske klar, vil jeg gerne sige, at jeg er sikker på, at en henvendelse til domstolen i Haag ville bekræfte Danmarks juridiske ret til håndskrifterne, således at en pligt til udlevering ingen sinde kan være til stede.

I den periode, håndskrifterne har været i Københavns universitets besiddelse, har de givet grundlag for en rig og værdifuld forskning, som har givet os et kendskab til Islands og Nordens middelalder, der er blevet en fællesnordisk kulturarv, ja, man kan vel godt sige europæisk kulturarv.

De fleste og mest betydende af håndskrifterne er blevet udgivet og kommenteret, og der arbejdes stadig med udgivning og kommentering ud fra de nyeste forskningsresultater og forskningsmuligheder, således at der stadig kan føjes nye led til vor viden om og forståelse af middelalderens kultur.

Islandske, danske, svenske og norske forskere og videnskabsmænd fra snart alle europæiske lande finder stadig nye forskningsopgaver i håndskrifterne, der således er blevet et eksempel på videnskabens internationale karakter. Derfor smerter det mig i disse dage at se — navnlig i akademiske kredse — den stærkt nationalt prægede begrundelse, der gives for at nægte at være med til at give Island den gave, det her drejer sig om. Der er for mig ikke den mindste tvivl om, at folketinget kan træffe dispositioner vedrørende den arnamagnæanske samling. Det er en naturlig forudsætning for sådanne dispositioner, at ånden i Arne Magnussens testamente respekteres, og det gør den, når det sikres, at disse håndskrifter fortsat bevares og kan stilles til rådighed for forskningen, og det kan de selvfølgelig i det islandske universitets besiddelse.

Det er indlysende, at for igangværende forskningsarbejder kan det betyde vanske-

ligheder, når den arnamagnæanske samlings manuskripter skal deles. Jeg fremhæver imidlertid, at der i aftalen med Island netop er taget hensyn hertil ved bestemmelserne om, at der i givet fald kan gå indtil 25 år før håndskrifternes overførelse til Island, og jeg vil gerne hertil føje, at man bør naturligvis vise igangværende forskningsarbejde al mulig hensyntagen; men mon de praktiske vanskeligheder — som jeg vel forstår i dag kan synes at tårne sig op for forskere, der har været vant til gennem lange tider at have dokumenterne i København — nu også bliver så store, som man frygter? Moderne teknik bidrager også her til at mindske afstanden og lette vanskelighederne. Endvidere vil jo nu samarbejdet mellem dansk og islandsk videnskab blive langt mere indgående end tidligere, hvad der forhåbentlig bliver til fordel for begge parter, og hvad der vil ligge i forlængelse af den internationale karakter, der allerede er knyttet til forskning i den arnamagnæanske samling. Jeg er overbevist om, at man snart vil påskønne dette netop ud fra det synspunkt, at forskning og videnskab ikke kan være snæver national, men i bedste forstand må være international.

Jeg giver derfor på mit partis vegne fuld og hel tilslutning til de af den højtærede udenrigsminister og den højtærede undervisningsminister fremsatte forslag, og jeg håber, at de kan føres gennem tinget så betids, at gaven til det islandske folk formentlig kan være i orden til det islandske universitets 50 års jubilæum. Og lad mig føje endnu en ting til: der er intet land, hvor en levende tradition med rod i de islandske håndskrifter er så stærk som i Island, intetsteds er denne enestående litteratur folkeeje som i Island. Den kendes, og den læses den dag i dag i snart sagt hvert islandsk hjem, og den er en inspiration for moderne islandsk digtning, som også vi i høj grad værdsætter. Derfor er jeg overbevist om, at håndskriftgaven vil blive modtaget i den ånd, den gives i, og jeg nærer ikke tvivl om, at den vil styrke samfølelsen mellem Danmark og Island og udbygge den nordiske fællesskabsfølelse.

Aksel Larsen: Det er min opfattelse, og jeg tror, den deles af hele min gruppe, at de islandske håndskrifter er islandsk folke-

[Aksel Larsen.]

eje og som sådant har deres rette plads i Island.

Dette kunne godt motiveres meget indgående med historiske, kulturelle og andre argumenter og formentlig også med mellemfolkelige og folkeretlige, men jeg tror ikke, det er nødvendigt, dels fordi disse argumenter enten giver sig selv eller også er fremført såvel i kommissionsbetænkningen af 1951 som også af en del af de ordførere, der har talt før mig. Afgørende for mig synes det at være, at det er islændingene, der i Island har øvet denne storåd og nedskrevet og afskrevet disse håndskrifter, at det islandske folk gjorde dette muligt, ved at man i mundtlig overlevering bevarede teksterne, indtil nedskrivning blev mulig, at de væsentligste håndskrifter indhold stadig er det islandske folks eje — det islandske folk, som kender disse håndskrifter indhold og så at sige lever med dem — og at håndskrifterne i alt væsentligt er samlet og bevaret for eftertiden af islændinge, om hvem talrige vidnesbyrd fortæller, at de af nationalitet er islændinge, og at islændinge — selv om de stod i den danske konges tjeneste, eventuelt levede og arbejdede i København — betragtede ikke Danmark, men Island som deres fædreland.

Jeg ved meget vel, at man som støtte for modstanden mod — ikke udleveringen, og jeg beklager meget, at den højterede undervisningsminister i sin fremsættelsestale benytter ordet udlevering — overleveringen af håndskrifterne til Island anfører Danmarks eller danske institutioners juridiske ejendomsret. Denne juridiske ejendomsret forekommer det mig at man har bevist indtil bevidstløshed. Jeg tror, den er i orden, men her synes jeg ikke, at formelle juridiske synspunkter kan være afgørende, her drejer det sig om forholdet mellem to folk. Jeg ved også, at man henviser til Arne Magnussens testamente; man henviser til, at håndskrifterne i den arnamagnæanske samling er testamenteret til Københavns universitet, og man henviser til fundatsen for Den arnamagnæanske Stiftelse.

Nu må jeg tilslutte mig det, som det ærede medlem hr. Poul Møller sagde: jeg forstår ikke rigtigt, hvorfor man ikke i det mindste som bilag til ministerens lovforslag har aftrykt disse to dokumenter; det havde

dog været rimeligt, om man havde ladet folketinget få deres ordlyd for øje, sådan at man ikke behøvede at opøge dokumenterne andetsteds.

Hvad disse to dokumenter angår, tillader jeg mig at erindre om noget, der måske kan synes en formalitet, men som viser, at man dog ikke har hængt sig i formaliteter tidligere, idet der nemlig til den arnamagnæanske samling også hørte de schwerinske breve, og man havde ingen betænkelighed ved i strid med fundatsen at udlevere de schwerinske breve.

I øvrigt må man ikke se bort fra, at Arne Magnussens testamente ikke er affattet af ham selv og ikke er underskrevet af ham selv. Det angives at være, og er formentlig, forfattet af hans venner, og vi har måske grund til at tro, at det i alt væsentligt indeholder de tanker, han selv ville have nedfældet i et testamente, men det er dog et i nogen grad tvivlsomt juridisk dokument.

Man må også tage i betragtning, at som fundatsen er affattet, synes den i hvert fald på et afgørende punkt at være i modstrid med de tanker, vi må mene besjælede Arne Magnussen. Han betragtede Island som sit fædreland, og det er yderst påfaldende, at man i fundatsen taler om Norden og nævner Danmark og Norge og de øvrige nordiske riger, men ikke specielt nævner Island. Jeg tror, at dette gør det noget tvivlsomt, om man har nogen som helst pligt til slavisk at holde sig til, hvad der står i testamentet eller fundatsen. I øvrigt er det vel sådan, at man ikke kan hævde det principielle synspunkt, at ingen fundats, uanset hvor gammel den er og under hvilke forhold den er affattet, nogen sinde kan ændres. Forudsætningerne for det, der kom til at stå i fundatsen for 100, 200, 300 eller flere hundrede år siden, kan jo i nogen grad være bortfaldet, så at man alene af den grund er nødt til at ændre fundatsen.

Men bortset herfra må man ikke glemme — andre har sagt det, jeg føler trang til at gentage det — at der var intet universitet eller anden institution på Island, som Arne Magnussen dengang kunne testamentere sine samlinger til eller overgive håndskrifterne til. Islands universitet lå i 1730 i København. Jeg formoder, at Arne Magnussen ikke på nogen måde kunne forudse Islands selvstændighed og indretningen af

[Aksel Larsen.]

et særligt islandsk universitet. Det får mig til at drage den slutning, at hvis han havde kunnet det, havde han nok affattet sit testamente anderledes — naturligvis under forudsætning af, at han selv har affattet det. Jeg tror, at hvis man vil handle i Arne Magnussens ånd — og det må vel være den, man henviser til, når man påberåber sig testamentet og fundatsen — må man sige, at havde det været under de forhold, der eksisterer nu, ville han selvfølgelig have testamenteret sine samlinger til Islands universitet.

Så henviser man til, at juridisk er samlingen, den arnamagnæanske samling, universitetets ejendom og ikke statens. Det rejser på den anden side det interessante spørgsmål: hvem ejer universitetet? Man kan naturligvis komme og fortælle, at det er en selvejende institution, og det er muligt, det formelt er en selvejende institution — jeg ved det ikke — men jeg har lyst til at spørge, om de mange professorer, på hvis vegne konsistorium udtaler sig, får deres lønninger udbetalt af universitetet eller dem, der ejer universitetet, eller om det er den danske stat, der betaler dem deres lønninger, om det er den danske stat, der bygger nye universitetsbygninger, laboratorier o. s. v., understøtter studenterne. Det er formodentlig ikke universitetet, der gør det selv.

Den arnamagnæanske samling har en kapital på 100 000 kr., som nu — og det synes jeg ærlig talt er påfaldende lidt at beskæftige sig med — skal deles mellem Island og Danmark; det er så uendelig lille en kapital. Men man har en kapital på 100 000 kr. Afkastningen af denne kapital kan formodentlig ikke engang betale huslejen for at opbevare håndskrifterne forsvarligt, kan slet ikke betale lønninger til dem, der sysler med håndskrifterne, arbejdet med konservering, restaurering, fotokopiering o. s. v. Det betales af staten gennem bevillinger på finansloven. Det forekommer mig, at universitetet ikke skal pukke på nogen art ejendomsret her. Jeg kunne ønske, at universitetet i stedet for at pukke på den slags, og jeg kunne ønske, at konsistorium og videnskabsmændene ved universitetet i stedet for at protestere mod tanken om at overgive til Island, hvad det

islandske folks er, selv havde taget initiativet og bedt om at måtte overgive den arnamagnæanske samling i sin helhed til Islands universitet.

Man har bragt spørgsmålet om ekspropriation eller ej ind i debatten. Det er — man burde tilføje naturligvis — gjort med størst mulig forvirring af hr. Starcke, som — mange vil sige heldigvis — ikke mere er medlem af det høje ting. Det er gjort i en artikel, som han har sendt ud i sætryk, hvor han for det første beviser, at håndskrifterne i den arnamagnæanske samling og i det kongelige bibliotek er mange, mange snese millioner kr. værd i handel og vandel, altså repræsenterer en økonomisk værdi, som staten ikke har lov til at tage fra universitetet, og derpå erklærer, at man kan ikke ekspropriere denne samling, for den repræsenterer jo ingen økonomisk værdi, og ved en ekspropriation i grundlovens forstand tænker man på økonomiske værdier. Ja, så megen forvirring er det altså muligt at opbyde, når man skal konstruere argumenter imod, at man gør det, man bør gøre efter ret og billighed. Det glæder mig, at det ærede medlem hr. Poul Møller dog selv erkendte, at der kunne være billigheds-synspunkter.

Der tales om, at det vil volde ubodelig skade for videnskaben, når man overgiver håndskrifterne eller dele deraf til Island. Jeg forstår ikke denne tale. Jeg vil tro, at fotokopieringsteknikken er så fremskreden, at man praktisk talt fuldt tilfredsstillende kan fotokopiere dokumenterne, hvorved forskningen kan fortsættes ved hjælp af fotokopierne. Skulle det endelig være nødvendigt at supplere dette, og det kan måske vise sig nødvendigt at studere de originale håndskrifter, ja, så er det jo muligt, også selv om håndskrifterne ikke befinder sig i København. Omvendt, hvis islændingene vil forske håndskrifterne nu, må de jo komme til København fra Island.

Der står i forslaget til folketingsbeslutning og bemærkningerne noget om, at de håndskrifter, det er nødvendigt at bruge ved udarbejdelsen af den oldislandske ordbog, skal kunne blive her i København i indtil 25 år, og der tales i øvrigt om muligheden af at mikrofilmere håndskrifterne. Jeg går ud fra, at man mikrofilerer håndskrif-

[Aksel Larsen.]

terne, men jeg håber da, at man også vil sørge for at lave regulære fotokopier i naturlig størrelse af samtlige håndskrifter. Jeg tror ikke, det er tilfredsstillende med mikrofilm. Jeg vil i øvrigt sige som min opfattelse — hvis det kræver ændringer i visse lovparagraffer, må vi have disse ændringer — at naturligvis bør intet originalt håndskrift føres fra Danmark til Island, uden at det forud er godt og betryggende konserveret, restaureret og fotokopieret.

Dette med restaurering og konservering er noget uhyre vigtigt. Jeg havde den lidet glædelige oplevelse at overvære et møde i Studenterforeningen i tirsdags, hvor professor Brøndum-Nielsen forkyndte, at man kunne slet ikke oversende visse af disse håndskrifter. De er i en sådan forfatning, at hvis man forsøgte at blade i dem, faldt de sammen til støv. Så kan man formentlig heller ikke flytte dem, før de er blevet restaureret og konserveret. En sådan oplysning fra den, der fremfor nogen kæmper for, at håndskrifterne skal blive her i landet, fortæller, at det åbenbart er så som så med det omfattende, energiske arbejde, man i Danmark har gjort for at redde håndskrifterne. Jeg tror, der er gjort et meget stort arbejde, men det kan ikke være tilstrækkeligt, når man endnu i 1961 ikke er nået længere, end at der er vigtige håndskrifter, der ville blive forvandlet til støv, hvis man vovede at blade i dem. Og det er ikke mit udtryk, det er professor Brøndum-Nielsens — han må jo vide det.

Men altså, jeg mener, at man må sikre sig, at håndskrifterne er i forsvarlig stand, og at de er omhyggeligt fotokopieret, før de overføres til Island. Dette er efter min opfattelse absolut nødvendigt for bedømmelsen, og det er formentlig også nødvendigt som en art forsikring. Tidligere er håndskrifter gået til grunde ved, at et skib er sunket med mand og mus på vej fra Island til København, og en transport til Reykjavik kan vel også i vore dage være noget risikabel, så jeg synes, man skal gardere sig bedst muligt.

Der anføres andre argumenter for, at håndskrifterne ikke bør overleveres til Island, og man siger, at det vil få fuldkommen uanede konsekvenser, for så kan jo alle mulige stater komme og melde sig

og sige: så vil vi have de og de kulturelle genstande, antikviteter o. s. v., som Danmark besidder, leveret tilbage til vort land. Man taler om det gamle Hellas, Rom, etruskerne og ægypterne, og jeg ved ikke hvad. Det er mig ufatteligt, at voksne mennesker, der vil påstå, at de besidder evnen til logisk tænkning, kan komme med sådanne argumenter. I de allerfleste af disse tilfælde er det lande eller stater, som eksisterer geografisk på det sted, hvor der, dengang de pågældende kulturværker skabtes, levede et andet folk end det, der lever nu. I Ægypten lever ikke det samme folk, som levede på faraonernes tid. I Grækenland lever kun i meget begrænset målestok det samme folk, som dengang landet hed Hellas. Folkevandringer og folkeforskydninger er gået hen over landene. Etruskerne — ja, allerede for 1 900 år siden havde man glemt deres sprog, så der er vel ingen, der kan komme og forlange de etruskiske genstande tilbageleveret med den motivering, at etruskerne savner dem. Henne i nationalmuseet står der en kæmpestenløve, som er kommet hertil som små stenfliser, der omhyggeligt er sat sammen; den er fra sumerriget, som ikke eksisterer, folket eksisterer ikke. Hvordan skal der blive tale om nogen tilbagelevering dér?

I andre tilfælde ligger det sådan, at de pågældende folk selv besidder en rig skat af deres fortidsminder, men det er anderledes med Island. Det er sådan, at det islandske folk, som lever i dag, er det samme islandske folk, som levede for 1 000 år siden, og det danske folk er det samme folk, som levede for 1 000 år siden. Her må sagerne stå ganske anderledes, og så kommer hertil, at i forhold til Island er vi så uendelig rige, mens Island af håndgribelige vidnesbyrd om sin storhedstid kun har håndskrifterne, som Island altså ikke har.

Derfor er jeg tilhænger af, at Island får disse håndskrifter, og jeg må i øvrigt for at illustrere yderligere, hvorpå modstanderne af overlevering støtter sig, igen henvise til dr. Starcke, der minsandten i sin offentlige publikation fastslår, at det vil være uforvarsomt at føre håndskrifterne til Island, fordi der er så mange vulkaner på Island — længere ud kan man ikke komme!

Jeg er altså i princippet tilhænger af ministerens lovforslag og af forslaget til

[Aksel Larsen.]

folketingsbeslutning om en traktat. Jeg er tilhænger af, at det islandske folk får det, der tilhører det islandske folk, og efter min mening kunne man godt gå videre, end her er foreslået, men jeg skal ikke insistere på det for ikke yderligere at vanskeliggøre sagen, selv om jeg ikke vil lægge skjul på, at min principielle mening er den, at Island burde have, hvad der er skrevet af islændinge i Island. Jeg vil dog om den måde, denne sag er behandlet på, og om forslagene fra regeringen have lov til at sige et par ord.

Jeg forstår meget vel regeringens bevægelse til at forbehandle denne sag, som den er blevet forbehandlet. Vi har fra tidligere tider eksempler på, at hvis man har forsøgt at gå en anden vej, hvis man på regeringens initiativ har forsøgt at få en fortrolig forhandling med ledende folk fra folketingets partier, således at når sagen kom til officiel behandling, var den reelt afgjort og man ingen småtskårne kævlerier fik, så har man oplevet, at aldrig så snart var sådanne fortrolige forhandlinger indledt, før det på grund af enten dette hus' utæthed eller visse personers utæthed sivede ud til pressen, og så begyndte den voldsomste pressekampagne for og imod overlevering af håndskrifterne til Island, navnlig imod overlevering af håndskrifterne til Island, og så gik sagen i hårdknude.

På den anden side anser jeg det dog ikke for heldigt, at regeringen har forbehandlet sagen, som den har gjort her — som om det var et hvilket som helst andet, delvis rutinemæssigt fremsat lovforslag, det være sig om vandløbsregulering, naturfredning, bygge Lovgivning eller oksebrenselarvens udryddelse — at regeringen forbereder den mest muligt i stilfærdighed, det er måske for meget at sige i hemmelighed, derpå bliver de forslag, vi nu behandler, lagt på folketingets bord, og så kan partierne tage stilling. Derved får vi efter vor opfattelse i folketinget en sandsynligvis uønskelig drøftelse, som ikke kommer til at gavne sagen og meget vel er i stand til at efterlade ar herhjemme som i Island.

Jeg kunne have ønsket, at man havde fået det forberedt på en anden måde. Jeg vil tro, at efterhånden må der være gået så lang tid, at man i alle partier vil være nået

til den indsigt, at nu må vi have dette spørgsmål bragt ud af verden, og nu vil vi gøre, hvad ret og billighed er. Selvom jeg forstår de betænkeligheder, regeringen på baggrund af tidligere erfaringer har næret, ville jeg derfor ønske, at regeringen i forvejen havde søgt en forhandling med partierne i folketinget om sagen.

Dernæst ville jeg også ønske, at denne sag kunne være blevet behandlet uden officielle forhandlinger med den islandske regering og uden udformning og afsluttelse af en formelig traktat. Jeg synes, den skulle behandles sådan, at vi sagde, at disse håndskrifter nu engang juridisk er Danmarks eller dansk eje, hvormed følger, at vi også må have ret til at bortgive vor ejendom, og at vi derpå uden officielle traktater gav Island, hvad vi ville give Island. Som det er nu, får man indtryk af — ja, jeg beder undskyldte, at jeg bruger dette ord, jeg burde vel ikke bruge det, men det er jo ofte sådan, at man på grund af sprogets fattigdom eller sin egen manglende evne til at finde det rette ord i det givne øjeblik bruger ord, der ikke skulle bruges — at det i nogen grad er en handel: hvis vi giver jer det og det, må vi så beholde det og det, og hvis I vil have noget af det, vi havde tænkt os at beholde, hvad kan vi så få lov at beholde af det, vi havde tænkt at give jer? Jeg synes ikke, det dér er så helt tiltalende. Jeg kan ikke se, at man behøver at nære betænkeligheder med hensyn til f. eks. Flatbøgen. Under alle omstændigheder er det noget, der er skrevet af islændinge i Island, og derfor synes jeg, den hører hjemme i Island, og jeg kan ikke tro, at Norge vil stille krav om at få Flatbøgen. Skulle det være, må Norge naturligvis stille dette krav over for Island, men for mig at se har Island ret til Flatbøgen som til så mange andre håndskrifter.

Jeg kunne godt ved denne lejlighed komme med en del detailbemærkninger om enkeltheder i lovforslaget og traktaten. Men det forekommer mig, at det er bedre at lade det ligge til efter udvalgsbehandlingen, idet jeg går ud fra, at vi skal have en udvalgsbehandling; det er nødvendiggjort, også fordi vi har fået lovforslaget og forslaget til folketingsbeslutning om traktaten forelagt på den måde og under de omstændigheder, som sket er. Så må folketinget

[Aksel Larsen.]

foretage en realitetsbehandling, og det er muligt, at der under denne realitetsbehandling vil komme synspunkter frem, som den højtærede undervisningsminister ikke har været opmærksom på, men som han sikkert vil tage hensyn til, når folketinget mener, der bør tages hensyn til dem.

Idet jeg på ny gentager, at efter min mening er håndskrifterne det islandske folks folkeejee og burde af Danmark af fri vilje gives til Island, kan jeg altså med disse bemærkninger i princippet tilsige forslagene en velvillig behandling.

Rimstad: Det, der i dag er til behandling i tinget, er forslaget om at afslutte en traktat mellem Danmark og Island, en traktat, hvorefter Danmark som gave skal overlade Island en del af sin egen kulturarv fra fortiden, en del af Den arnamagnæanske Stiftelses håndskrifter. For overhovedet at kunne skaffe frem et rimeligt traktatgrundlag har det været nødvendigt samtidig med traktatudkastet at lægge på folketingets bord et lovforslag til en ændring af Den arnamagnæanske Stiftelses fundats, som er konfirmeret af Frederik den Femte i 1760 og siden ikke er blevet ændret.

Det afgørende spørgsmål, der her rejser sig, er, om en sådan fremgangsmåde er lovlig, og når det er til folketinget, et sådant spørgsmål stilles, bør det formuleres sådan: er et sådant forslag til fundatsændring i strid med grundloven? For det er jo grundloven, folketinget skal respektere i sit lovgivningsarbejde. Om dette, om et sådant forslag er i strid med grundloven, er der i den sidste tid skrevet meget for og imod, både af jurister og lægfolk. Om juraen i sagen skal jeg her ikke udtale mig, for det forekommer mig, at man kan få temaet juridisk udlagt på enhver tænkelig måde, i alt fald på lige så mange måder, som der er partier i folketinget, der spørger.

Jeg vil hellere på vor folketingsgruppes vegne — og vi er i denne sag 6 lægmænd — sige, at sagen efter vor mening ligger så

enkelt, at når staten gennem sin konfirmation i 1760 har udstedt et løfte om at ville overholde givne tilsagn, kan den samme stat ikke, selv i en situation, hvor det for regeringen kan være endog særdeles fristende, bryde de givne tilsagn uden at sætte sin værdighed og sin stilling som bærer af national og international tillid over styr.

Og da staten i dette tilfælde er folketinget — det høje ting, som jeg selv har den ære at være medlem af, og det bør være en ære — vil jeg appellere til denne forsamling om ikke at sætte værdigheden og tilliden til side ved her at handle imod, hvad der efter lægfolks opfattelse er ret. Og ret er i denne sag, at en gave fra vor nation til en anden nation ikke kan gives uden samtykke fra den, der besidder størsteparten af gaven i henhold til en af staten konfirmeret fundats.

Om man alligevel mod besidderen, Københavns universitets protest bortgiver en væsentlig part af håndskrifterne, krænker man ikke alene grundlovens § 73, der tilsiger enhver i landet ejendomsrettens ukrænkelighed, men man reducerer også med virkning langt ind i fremtiden den absolutte værdi, som befolkningen med rette bør kunne tillægge statens givne tilsagn.

Det er påfaldende, og for folketinget meget lidt betryggende, at den højtærede undervisningsminister er gået så langt alene, som tilfældet er, uden at have forhandlet hverken med håndskrifternes ejer, universitetet, eller med folketinget. Jeg synes, at man herved har fået et indtryk af hensynsløshed — eller måske snarere foragt — både over for ejendomsrettens ukrænkelighed, som de radikale jo dog står fast på, og over for det folketing, som trods alt skal godkende den højtærede ministers handlinger.

Jeg vil i denne forbindelse gerne spørge den højtærede minister, hvad grunden er til det hastværk, som denne sag er genstand for. Hvorfor skal der på denne måde sættes trumf på? Hvorfor skal tinget stilles over for det ene fait accompli efter det

[Rimstad.]

andet? Det har været nævnt i pressen, at den højtærede undervisningsminister skal være hædersgæst ved 50 års dagen i juni for grundlæggelsen af Islands universitet, og at han i den anledning gerne ville medbringe en gave, der var ham værdig. Jeg vægrer mig ved at tro, at der er noget i dette, men jeg vil gerne have en forklaring på, hvorfor denne sag, som med mellemrum har været forhandlet på forskellig vis siden 1918, nu pludselig skal gøres færdig på 3 uger.

Det vil i vore og i mange andres øjne være helt utroligt, at det høje ting skulle beslutte sig til at bortgive noget, det ikke har rådigheden over. I en sag som denne er folketinget først og fremmest at betragte som nationens tjener, der af befolkningen er sat til at vogte den kulturarv, som på godt og ondt har skabt nationens egenart. At betragte denne arv som udtømmelig og strø den om til højre og venstre er at handle som en utro tjener. De islandske håndskrifter er i Danmarks retmæssige besiddelse, erhvervet som køb eller som gave. De er af mindst lige så stor national værdi for Danmark som for Island. Vi har bevaret dem fra tilintetgørelse, og de har på lykkelig vis inspireret dansk videnskab og kunst på en sådan måde, at nye storværker er skabt af de oprindelige.

Jeg har i dag i dagspressen set en henvendelse til folketinget og regeringen fra 31 kendte mænd, der er tilhængere af en udlevering af håndskrifterne. Som et eksempel på, i hvor høj grad forvirringen breder sig i denne sag, skal jeg nævne, at de pågældende ikke ønsker det foreliggende spørgsmål afgjort ud fra juridiske eller videnskabelige synspunkter, men — skrives der — ud fra hvad der er historisk retfærdigt og følelsesmæssigt mest velbegrundet. Disse synspunkter forekommer mig i hvert fald at være de mest luftige, der endnu er anlagt i denne sag.

Skal der yderligere begrundelser til — ud over de allerede af os nævnte — for vort partis standpunkt, at udlevering ikke skal finde sted, har vi en særdeles god begrundelse i den kendsgerning, at det internationalt værdsatte arbejde, som den 200-årige arnamagnæanske stiftelse har udført til ære

for dansk videnskab, vil ophøre, såfremt en udlevering finder sted.

Med disse ord skal vi opfordre den højtærede undervisningsminister til at trække dette lidet overvejede forslag tilbage, indtil folketinget har bedre tid til at beskæftige sig med denne sag. Det vil også passe bedre med de henstillinger, som den højtærede formand for folketinget sammen med den højtærede statsminister har rettet til partiernes ordførere om at koncentrere tingets arbejdsstof, og det vil passe bedre med de aftaler, der er truffet på grundlag af disse henstillinger.

Erik Eriksen: Jeg har med megen interesse hørt de forskellige ordførere for partierne. Alligevel har jeg nogle få personlige bemærkninger, som ikke har noget med detaljer at gøre, men mere er af principiel art.

Det er vel sjældent, at en sag som den, vi nu behandler, har formået at udløse en så voldsom reaktion som den, vi oplever i disse dage. Det mener jeg regeringen og måske den højtærede undervisningsminister har ansvaret for, og det har jeg nogle ord at sige om senere.

Vi kan høre mange stærke og også ubetænksomme udtalelser i disse dage; det er så let at pege på mange og gensidige fejl i forholdet Danmark og Island imellem. Meget bitterhed kan være og er opstået i begge lande i årenes løb. Der er såmænd heller ingen grund til at skjule — det er noget vi alle ved — at det berørte mange danske dybt, da Island løste sig fra fællesskabet under de omstændigheder, vi alle kender.

Men se, det er jo fortid, og det er en fortid, der ikke vender tilbage, og der er for mig at se ikke noget frugtbart ved at hæfte sig ved denne fortid. Jeg hører ikke til dem, der anerkender, at Island i håndskriftsagen har noget juridisk krav at gøre gældende. Jeg mener, det er rigtigt, som det er sagt, at Island bør være Danmark taknemlig for, at disse skrifter er blevet bevaret.

Derimod forstår jeg til fulde, hvad der bevæger islændingenens sind i denne sag. Den videnskabelige side af problemet, forskningsmuligheder og meget andet er jeg ikke kompetent til at blande mig i eller udtale mig om. Jeg skal kun gøre den bemærkning,

[Erik Eriksen.]

at jeg deler ikke ængstelsen for konsekvenserne ved denne danske gave til Island. Derimod, selv med fare for at møde et lille ironisk smil, må jeg have lov at sige, at det er ud fra et folkeligt nordisk synspunkt, jeg for mit vedkommende må erklære, at jeg forstår helt det islandske synspunkt. Jeg må måske tilføje, at jeg kan ikke lide den tone af magtpolitik, vi ligesom aner i disse dage i visse kredse, og som endog nogle steder kan høres direkte. Vi må dog være kommet så vidt, at vi erkender, at magtpolitikken i Norden er forbi. Danmark har jo betalt sin del for den i tidernes løb. Nu er det folkepolitik, der må føres de nordiske folk og de nordiske suveræne stater imellem.

Der er advaret imod at forlade sig på følelser i denne sag. Alligevel er der vel grund til at sige, at følelser kan være særdeles velbegrundede og forankrede i et historisk politisk syn. Se, derfor har jeg også lov til at sige, at jeg personlig er en ven og en beundrer af den islandske nation og det islandske folk. Jeg har ingen grund til at skjule, at islandske politikere og andre ofte har beredt både sig selv og andre mange vanskeligheder i håndskriftsagen. Udlevering af håndskrifterne hverken kan eller bør finde sted på grundlag af krav af den ene eller den anden art.

Men når dette er sagt, vil jeg yderligere gerne tilføje, at efter min opfattelse bør vi tilstræbe en endelig opgørelse af det, der er kaldt boet Danmark og Island imellem. Den endelige politiske adskillelse af de to lande er en kendsgerning, og håndskriftsagen er det sidste mellemværende mellem vore to nationer.

Jeg kan godt anerkende talen om alt det, vi mister ved en udlevering, men stiltfærdigt vil jeg gerne pege på, at det er dog sådan, at det, vi vinder, tæller også med. Og for mig at se vinder vi meget ved at fjerne den sidste årsag til gnidning mellem de to folk. Det er min faste overbevisning, og jeg mener også at vide noget om det, at ikke blot vil denne gave fra dansk side blive mødt med dyb taknemlighed af hele det islandske folk, men jeg tror også, at en dansk handling af den art, der her er tale om, vil have positive virkninger på en lang række andre forhold.

Det er ikke til at se bort fra, at håndskrifterne — for nu at gentage det populært — er og bliver en del af Islands nationale bevidsthed. Jeg må også her tilføje, at jeg synes vi danske dog skulle have alle forudsætninger for at forstå såvel nationalitetsprincippet som frihedsprincippet. Jeg håber ikke, at det opfattes som en frase, når jeg siger, at vi i denne sag bør tænke både nationalt og nordisk — ja, måske endogså det sydslesvigske problem i særlig grad skulle medvirke dertil.

Ja, det er altså mit syn, som hverken er videnskabeligt eller juridisk begrundet. Jeg erkender, at der er meget følelsesmæssigt med i det; men det er nu ikke blot følelse, for jeg mener virkelig, at det er både nordisk, nationalt, folkeligt og for den sags skyld også liberalt begrundet. Jeg mener, det er historisk og folkeligt retfærdigt at udføre den handling, der her er tale om.

Jeg melder mig altså som tilhænger af udlevering af disse håndskrifter — det skal der ikke være nogen tvivl om — men så føjer jeg til, og dette er altså henvendt til den højtærede minister, at det bør ske med manér, og det bør også ske med værdighed; ligesom der bør vises hensyn og forståelse udadtil, så bør det også være tilfældet indadtil, og det mener jeg ikke man kan sige sker. Jeg kan naturligvis ikke vide, om det er den samlede regering, eller om det er den højtærede undervisningsminister personlig, som har ansvaret for sagens udvikling og tilrettelægning her i landet i det sidste års tid, men det gør nu alligevel et vist indtryk at tænke tilbage på sagens gang. Åbningstalen i oktober meddelte intet om det, vi her beskæftiger os med, og da tingets afsluttende arbejde for nogle dage siden drøftedes hos tingets højtærede formand, meddeltes der heller ikke noget fra regeringens side om, at denne opgave forelå. Om regeringspartiernes medlemmer har været informeret, ved jeg ikke, men jeg vil nu ikke tro det. Jeg kan ikke tro, at den højtærede undervisningsminister bevidst har villet såre oppositionens partier i folketinget, men hvis ikke det er tilfældet, har han alligevel opnået at gøre det. I bedste fald er det ubetænksomt, at man ikke forstår denne side af sagen. Jeg kender ikke ministerens forhandlinger med universitetet

[Erik Eriksen.]

eller med konsistorium eller med legatbestyrelsen, men efter hvad man kan læse sig til i dagspressen, har ministeren også her opnået at sære ved at vise for ringe åbenhed og manglende vilje, eller hvad det nu skal være, og manglende tid til forhandlinger. Derfor bærer det hele, som det foreligger for os i min side af salen, præg af at være noget, der er kommet til verden i dølgsmål, og det er hverken sagen selv eller landet tjent med. Jeg forstår universitetets reaktion i denne forbindelse.

Men heller ikke folketetinget, synes jeg, kan være tjent med, at det, der skal og bør være en stor folkelig og national handling Danmark og Island imellem, behandles som en hastesag. Det er ikke udtryk for megen omtanke, det er ikke hensynsfuldt, og jeg gentager, hvad der allerede er blevet sagt: det er heller ikke værdigt. Navnlig burde det veje tungt til for den højtærede undervisningsminister, at det ikke er i overensstemmelse med de kræfter i andre partier end hans eget, der gerne vil hjælpe ham i dette forhold. Desværre har ministeren jo vist mindst lige så stor egenrådighed som universitetet, og det synes jeg altså er en blottelse. Derfor vil jeg henstille til ministeren — da jeg tror, at ministeren kan regne med at have mange venner i denne sag — at han hjælper os med at finde frem til tidsfrister og former for en behandling, der er hævet over enhver kritik.

Det er disse synspunkter, jeg gerne har villet give udtryk for ved denne lejlighed, og jeg gentager: jeg er tilhænger af det, ministerens forslag i princippet går ud på, men jeg mener, at heller ikke Island kan være tjent med den form for afgørelse, som det nu øjensynligt trækker op til.

Thestrup: Jeg har ikke helt den samme indstilling over for spørgsmålet om udlevering af de islandske håndskrifter, som mit partis ordfører, det ærede medlem hr. Poul Møller, har givet udtryk for. Jeg har og har i lang tid haft den opfattelse, at vi bør overlade til Island de islandske håndskrifter, som det er Island så magtpåliggende at få. Min begrundelse herfor er udtrykt i de første linjer i betænkningen af oktober 1951 vedrørende de i Danmark

beroende islandske håndskrifter og museums-genstande:

„I tiden fra begyndelsen af det 12. århundrede og op til reformationen udførtes på Island en litterær stordåd.“

Derefter følger en ganske kort skildring af, hvorledes de håndskrifter, som vi nu drøfter her, er blevet til.

Det er i høj grad gennem disse håndskrifter, vi i dag har kendskab til den særegne kultur og livsopfattelse, der eksisterede i de nordiske lande i tiden forinden kristendommens indførelse. I Danmark, Norge og Sverige blev denne kultur så grundigt udsløjet, at vi ikke engang bevarede mindet om den. Men på Island levede den videre endnu et stykke tid, og dér bevarede man, først gennem mundtlig overlevering og dernæst gennem håndskrifterne, kendskabet til de nordiske folks oldtid. Det er på grund af denne litterære og kulturelle stordåd, at det for mig står, som om det ville være en rigtig handling, som vort land overlod håndskrifterne til Island.

Der er herimod anført, at hvis folketetinget ved en lov traf bestemmelse om noget sådant, ville vi dermed krænke Københavns universitets ejendomsret til disse håndskrifter. Efter min mening er dette ikke rigtigt. Jeg henholder mig her til de betragtninger, som professor, dr. jur. Alf Ross gør gældende i sin artikel i Ugeskrift for Retsvæsen 1957 B, pag. 75-92. Jeg gør opmærksom på, at det af denne artikel fremgår, at Danmarks største jurist, Anders Sandø Ørsted, efter nøje undersøgelse af spørgsmålet kom til det resultat, at den danske regering endog uden at spørge lovgivningsmagten kunne udlevere de islandske håndskrifter. Jeg gør også opmærksom på, at den danske regering én gang tidligere har udleveret breve og dokumenter af den arnamagnæanske samling, nemlig i 1817 til Mecklenburg-Schwerin — ganske vist havde bestyrelsen for den arnamagnæanske samling dengang samtykket deri. Argumentet om ejendomsretten er derfor ikke et argument, der uden videre kan anvendes i dette tilfælde, og jeg tror, de fleste vil erkende, at den ejendomsret, der her kan være tale om, er noget andet end den, der er omhandlet i grundlovens § 73.

[Thestrup.]

Det er dernæst anført, at udleveringen kunne skabe et præcedens, så at vi ville blive nødt til at udlevere alle de værdier, vore museer og samlinger rummer, og som ikke stammer fra vort eget land. Jeg kan ikke godtage en sådan tanke. Der eksisterer mellem Danmark og Island det ganske særlige forhold, at Island tidligere har udgjort en del af Danmarks rige. Alene dette bevirker en meget stærk begrænsning af den kreds af lande, der kan komme på tale, påberåbende sig håndskrifternes udlevering som et præcedens. Men selv over for disse — Norge, Sverige og Tyskland — er der næppe nogen fare. Der er dels traktater, hvori de pågældende lande har erklæret sig tilfredse med det, de har fået udleveret, dels sker udleveringen af håndskrifterne således, at der er tale om en gave; der er ingen pligt til at give gaver, og en gave kan ikke skabe noget præcedens.

Langt vægtigere forekommer den indvending mig at være, der går ud på, at vi ved udleveringen tørringer mulighederne for den videnskabelige forskning af og det videnskabelige arbejde med håndskrifterne. Jeg kan dog ikke tænke mig andet, end at Danmark og Island tilsammen må kunne finde en sådan ordning, at vi ikke behøver at nære frygt for, at vi ved en udlevering lægger hindringer i vejen for videnskaben.

Min stilling er da den, at jeg er stemt for håndskrifternes udlevering, men at vi, forinden vi træffer vor endelige beslutning, nøje bør undersøge følgende forhold:

For det første, om der hos Københavns universitet er en sådan ejendomsret, at den er til hinder for udleveringen. Jeg tror det ikke, men jeg synes, det må være afgørende og meget vigtigt for os, at vi her får en erklæring fra vore to universiteters juridiske fakulteter.

For det andet mener jeg, at det nærmere bør undersøges, hvorledes det forholder sig med følgerne af en udlevering. Jeg tænker her på, om en udlevering skulle kunne skabe præcedens på nogen måde. Jeg forudser, at vi på dette område ikke vil have let ved at nå til fuld klarhed; men vi bør forsøge, om vi i hvert fald ikke kan nå til en større klarhed end den, vi nu har.

Endelig mener jeg for det tredje, at det

bør undersøges, hvorvidt vi kan sikre videnskabens uhindrede forskning af håndskrifterne og videnskabens uhindrede arbejde med håndskrifterne, hvis de udleveres, og hvilke foranstaltninger der bør træffes til en sådan sikring, og jeg mener også, at de bør træffes samtidig med eller forinden vi udleverer håndskrifterne.

Jeg er helt klar over, at disse undersøgelser vil tage tid, og at sagen ikke kan færdiggøres i denne samling, men jeg kan heller ikke se, at der sker nogen skade derved. Jeg tror, det er langt vigtigere, at udleveringen sker efter en virkelig nøje gennemgang og moden overvejelse, og at den sker som en gave, bag hvilken hele den danske befolkning kan stå.

Ole Bjørn Kraft: De kritiske bemærkninger, der fra forskellig side er blevet fremsat vedrørende forberedelsen af denne sag, kan jeg ganske tilslutte mig. Netop for en tilhænger af nu at løse spørgsmålet ved, at Danmark som gave overrækker Island en kulturskat, der ligger det islandske folk så meget på hjerte, er det meget beklageligt, at der på grund af forberedelsen af sagen nu bliver de brydninger, som er kommet til udtryk her i dag. Jeg kan ikke se rettere, end at den høje regering og særlig den højtærede undervisningsminister har sit store ansvar for denne sag. Den har længe været moden til en løsning. Alle her i landet har vidst, at den måtte løses efter hele sin historie i fortiden, men hvorfor så dog ikke forberede den i god tid ved forhandling med alle dem, det var rimeligt at forhandle med, deriblandt naturligvis universitetet? Hvorfor ikke lægge den formelle side uklanderligt til rette? Det er ikke sket, og det er meget beklageligt, fordi dette er en meget stor sag. Nu må folketinget behandle den, som man behandler en stor og alvorlig sag, ved et omhyggeligt udvalgsarbejde, og dette udvalgsarbejde kan naturligvis ikke være begrænset til en bestemt dato. Men personlig ønsker jeg meget, at resultatet må blive, at Danmark giver håndskriftgaven til Island og giver den med en bred tilslutning af tinget.

Jeg vil gerne, som andre talere har gjort det, understrege ordet gave, thi kun ved at give dem som en gave kan spørgsmålet løses, uden at det får konsekvenser i for-

[Ole Bjørn Kraft.]

holdet til andre lande. Denne gave gives fra Danmark til Island som udtryk for det ganske særlige forhold, der består mellem de to stater og mellem de to folk. Når Danmark frit bestemmer sig til at give noget, vi ejer, så kan der naturligvis ikke fra andre stater eller fra andre folk med rette stilles krav til os om udlevering af museumsgenstande, vi måtte være i besiddelse af. Jeg synes, at de, der er modstandere af udleveringen af håndskrifterne, bør lade dette argument om konsekvenserne i fremtiden falde; thi forholdet må dog være dette, at når vi giver gaven, så skyldes det gavens historie, de to folks historiske samliv, den særlige, ja, den ganske afgørende betydning, som håndskrifterne har for det islandske folk. Der er ikke noget andet folk, der kan sige, som islændingene med rette kan sige det: I ejer en uvurderlig kulturskat, ja, den eneste afgørende kulturskat for os af betydning. Der er ikke noget andet folk, der med samme ret kan pege på disse ting: samlivet mellem Danmark og Island, hele vor fælles historie og den særlige betydning, som disse håndskrifter har for det islandske folk.

Der kunne være grunde, der kunne advare imod, ja, måske forhindre os i at bortgive disse håndskrifter: hvis det f. eks. var sådan, at de ikke kunne opbevares sikkert og tilfredsstillende forskningsmæssigt i enhver henseende — det kan de nu, efter de beslutninger der er blevet truffet; eller hvis dansk forskning, ved at vi udleverede disse håndskrifter, blev hindret i at fuldføre et forskningsarbejde, som var i gang, men herom er der ikke tale. Der er udtrykkelig truffet beslutning om, at det arbejde, der er i gang med den oldislandske ordbog, skal føres til ende, endog således at skrifterne kan være her en meget lang årrække. Hvis forholdet var det, at det var vanskeligt at komme til Island eller at udveksle håndskrifterne mellem Island og Danmark, ja, så ville det også være et vægtigt argument mod at udlevere dem, men heller ikke her er der noget, der stiller sig hindrende i vejen. På alle disse tre områder var der tidligere hindringer, men de er fjernet nu.

Det folketingsudvalg, der skal beskæftige sig med denne sag, må naturligvis have både tid til og mulighed for at undersøge

alle spørgsmål i tilknytning til sagen om ejendomsretten med henblik på det spørgsmål, som har været nævnt, om det at ændre fundatsen kan betragtes som en ekspropriation. Jeg nærer nu ikke nogen tvivl om, at folketetinget har ret til gennem en lov at foretage denne ændring, og universitetet synes jo i virkeligheden heller ikke at ville bestride det for den armagnæanske samlings vedkommende.

Som medlem af regeringen fra 1950-1953 var jeg tilhænger af, at regeringen skulle fremsætte forslag om udlevering af håndskrifter til Island. Der blev da også af regeringen truffet en principiel beslutning om under alle omstændigheder at udarbejde forslag, og den daværende undervisningsminister, Flemming Hvidberg, som vi savner her i dag, lod et sådant forslag udarbejde. Det nåede ikke frem for rigsdagen, men den principielle stilling, som jeg under drøftelserne i regeringen indtog, indtager jeg naturligvis også i dag, efter at de mange år — de alt for mange år — er forløbet.

De to forslag, Flemming Hvidbergs og den højtærede undervisningsministers, er ikke identiske, slet ikke, tror jeg, men tanken, hensigten er den samme. Jeg må derfor anbefale, at folketetinget underkaster forslaget en principiel, velvillig behandling med det formål, efter at man har haft den fornødne tid til en nøje prøvelse — jeg er ganske enig i de udtalelser herom, som er blevet fremsat — at resultatet bliver positivt. Denne sag må løses, og den må løses på en værdig måde også af folketetinget. Folketinget må ikke drives til kun en formel behandling; meget ulykkeligt ville det være, om resultatet af en efter min opfattelse utilfredsstillende forberedelse fra regeringens side og manglende forståelse af denne sags betydning for forholdet mellem Danmark og Island, mellem det danske folk og det islandske folk, skulle blive, at spørgsmålet igen blev udskudt. Det kan ikke ligge uløst år frem i tiden. Som det ærede medlem hr. Erik Eriksen sagde, er tiden nu kommet til, at boet gøres op.

Morten Lange: Der er ingen tvivl om, at udlevering af museumsgenstande og arkivalier principielt må undgås som uheldig. De er ikke blot genstande, men dele af samlinger; det er et grundsynspunkt, som jeg

[Morten Lange.]

tror alle universitetsfolk og alle museumsfolk rundt omkring i verden er enige om. Men selv en sådan enighed har sine undtagelser, og jeg er lige så lidt i tvivl om, at de islandske håndskrifter formodentlig er et af de bedste eksempler på en sådan undtagelse. Island er, som det har været nævnt flere gange i dag, næsten støvsuget for sine egne fortidsminder. Selv Njåls gård er der ikke levnet så meget som en stump af. Det eneste, de har, er de skrevne minder, og dem har vi altså det store flertal af. Der er ingen tvivl om, at den bosondring, som kan ske ved opløsning af ethvert ægteskab, hvad enten opløsningen er fredelig eller mindre fredelig, ikke vil være fuldbragt her, før vi har fået orden på spørgsmålet om håndskrifternes rette placering, og den er — for det overvejende flertal af dem — i Reykjavik, hvor der er interesse for dem i en fuldstændig ufattelig grad, og hvor der er usædvanlig kompetente videnskabsmænd til at tage sig af dem — ligesom der også er det her; hvad angår den brede folkelige entusiasme, kan vi imidlertid ikke stå os, ikke engang på enkelte dage, hvor vi laver demonstrationstog.

Jeg kunne have ønsket, at denne sag var blevet taget op i en bredere sammenhæng som en slags nordisk gaveclearing, for der ligger arkivalier rundt omkring, som måske burde ligge et andet sted, omend intet krav af samme størrelse som det islandske på os foreligger.

For Nordisk Råd havde det været en smuk sag at få rettet et par af de skønhedspletter med hensyn til nationale monumenter, som måske burde stå andetsteds.

Jeg skal ikke komme dybere ind på denne sag, men blot konstatere, at der synes i det høje ting at være en næsten total enighed om, at disse håndskrifter bør udleveres, og det bør formodentlig være den mest klare konsekvens af denne debat, at der ikke kan være nogen tvivl om, hvorledes sagen skal ende. Det er et rimeligt ønske, det er en rimelig gave at give, og så langt er alt godt, men der er vel nok en hel del at sige om den form, hvorunder sagen er blevet rejst. Det forekommer mig, at den er blevet rejst i nogen grad på samme måde, som når en enevoldskonge forhandler med en eller anden venligsindet potentat om, hvil-

ken medgift hans datter skal have, uden at spørge de implicerede hovbønder, eller hvem det ellers måtte være, som til sin tid skal aflevere bemeldte gave.

Universitetets autonomi er et overordentlig subtilt spørgsmål. Det er fuldstændig klart, at den holder ikke for en juridisk afgørelse, men det er lige så klart, at på trods af at den ikke holder for en juridisk afgørelse, kan den være en real værdi. Der er ingen tvivl om, at det er kongen, der ansætter universitetets lærere af forskellige grader og efter regeringens indstilling, men der er heller ingen tvivl om, at det er universitetets indstilling, som lægges til grund så godt som uden nogen tanke på, at den skulle kunne fraviges. Jeg er derfor af den overbevisning, og jeg er helt sikker på, at det enstemmige folketing, der med mange forskellige argumenter har talt i dag, vil kunne gøre det klart for Københavns universitet, at det er overmåde ønskeligt, at vi også i dette tilfælde kommer til at handle på basis af en indstilling fra Københavns universitet om, hvorledes der skal forholdes videre i denne sag — for min skyld meget gerne efter de samme rammer som i det foreliggende lovforslag, men jeg vil anse det for aldeles væsentligt, at det kommer til at gå på den måde, og i alle tilfælde vil jeg gerne have den højtærede undervisningsminister til klart at give udtryk for sin opfattelse af universitetets autonomi i al almindelighed og af, at dette ikke skal være begyndelsen til et langsomt snigløb på samme.

Undervisningsministeren (Jørgen Jørgensen): Jeg takker for den saglige drøftelse, som her har fundet sted. Da sagen er af så stor betydning, havde jeg også ventet, at den ville forme sig, som tilfældet har været. Ikke alle har været enige, det kunne man ikke forvente, men et overvejende tal af dem, der har haft ordet, har dog givet udtryk for principiel enighed om, at vi nu skal søge at få spørgsmålet om håndskrifterne løst på en måde, som både Danmark og Island er tjent med.

De synspunkter, der blev fremsat af de ærede medlemmer hr. Erik Eriksen, hr. Thestrup og hr. Ole Bjørn Kraft om det principielle i sagen, deler jeg ganske. Det ville være mig meget imod, hvis formelle

[Undervisningsministeren.]

ting ved sagens tilrettelæggelse skulle danne en hindring for at opnå den brede tilslutning her i tinget, som er så særdeles ønskelig i et spørgsmål af denne karakter.

Jeg vil gerne sige et par ord om sagens forberedelse til forklaring på, hvorfor den er forberedt på den måde, det er sket. I 1957 blev spørgsmålet rejst fra islandsk side over for den danske regering. Der kom en henvendelse fra den islandske regering gående ud på at få nedsat et udvalg af sagkyndige fra hvert af de to lande til at forberede en løsning af håndskriftsspørgsmålet. Denne henvendelse fra den islandske regering blev af daværende stats- og udenrigsminister H. C. Hansen forelagt i et møde i det udenrigspolitiske nævn den 29. august 1957. Sagen blev dér indgående drøftet, men drøftelserne endte med, at de to oppositionspartier anmodede om at måtte forelægge spørgsmålet i deres partigrupper og senere give besked til statsministeren. Den 13. september 1957 meddelte det konservative parti i en skrivelse til statsministeren, at gruppen måtte fraråde et sådant skridt, det vil sige nedsættelse af et sådant udvalg. Man mente, at hvis regeringen havde forslag at stille, burde dette ske gennem fremsættelse af forslag i tinget. Skrivelsen var underskrevet: Poul Sørensen.

Jeg måtte efter dette svar fra oppositionen anse det for nødvendigt for at have udsigt til et positivt resultat, at jeg kunne møde i folketinget med fyldige oplysninger, og det er disse oplysninger, der nu ligger på tingets bord. Dels måtte der fastsættes et kriterium for samlingens deling; folketinget kan naturligvis ikke tage standpunkt til enkeltheder i spørgsmålet om, hvilke håndskrifter der skal udleveres til Island; der måtte fastsættes et kriterium for samlingens deling, og det var det, folketinget skulle tage standpunkt til; dels måtte jeg over for folketinget kunne oplyse, hvad en deling af samlingen efter dette kriterium indholdsmæssigt indebar, og yderligere måtte jeg over for tinget kunne oplyse, om den islandske regering ville modtage en sådan gave i den ånd, hvori den var givet fra dansk side, og om den islandske regering var indforstået med, at dermed var håndskriftsagen endeligt og for al fremtid afgjort.

Det er alt dette, som er klarlagt gennem de forhandlinger, der er ført i de sidste måneder.

Om det historiske forløb af forhandlingerne med Island om håndskrifterne vil jeg kun lige nævne følgende. Efter at alle enkeltheder vedrørende statsfællesskabets ophør i 1946 var afsluttet, blev der tilbage spørgsmålet om håndskrifterne, hvor synspunkterne fra dansk og islandsk side stod meget langt fra hinanden. Det blev da besluttet at nedsætte en kommission til at overveje hele spørgsmålet om håndskrifterne, og denne kommission afgav sin betænkning i 1951. Langt de fleste medlemmer af denne kommission foreslog en deling, hvorved man søgte at imødekomme det islandske ønske stort set i samme udstrækning som det, lovforslaget indebærer. To år efter, at denne betænkning forelå, meddelte ministeriet Eriksen-Kraft i sin åbningstale, at regeringen ville søge spørgsmålet om håndskriftsagen løst. Forslag herom blev udarbejdet under den daværende regering, men kom ikke frem til drøftelse i folketinget. I 1954 tog ministeriet Hedtoft spørgsmålet op med det udgangspunkt, at der foretoges en deling af håndskriftsamlingen, der skiftevis skulle opbevares i Island og i Danmark, men dette forslag fandt ikke tilslutning fra den islandske regering. Det blev derefter i 1954 meddelt den islandske regering, at Danmark ikke mere anså spørgsmålet om en løsning af håndskriftsagen for at være aktuelt.

Den afgørelse, folketinget skal træffe, er en principiel afgørelse. Det vil, som jeg allerede har nævnt, naturligvis ikke være muligt for folketinget at tage standpunkt til alle enkeltheder med hensyn til, hvilke dele af håndskrifterne der eventuelt skal afgives til Island. Det, folketinget skal tage stilling til, er det principielle, om tinget vil medvirke til en lovgivning, hvorefter der foretages en deling af håndskriftsamlingen. Lovforslaget fastslår et kriterium for en deling af den arnamagnæanske samling. Dette kriterium indeholder, at der ved delingen af den arnamagnæanske samling gås frem efter det direktiv, at hvad der er skrevet af islændinge, og som i det væsentlige omhandler Island, skal overføres til den islandske håndskriftsamling og overgives til Island som kulturreje.

[Undervisningsministeren.]

For at folketinget kunne danne sig et skøn over, hvad der efter dette kriterium på fuldkommen videnskabelig, saglig basis kunne påregnes at ville blive givet til den islandske håndskriftsamling, har vi i undervisningsministeriet ladet sagkyndige videnskabsmænd gennemgå håndskriftsamlingen, og de er kommet til det resultat — det står i bemærkningerne — at mellem 1 800 og 1 900 numre af den samlede arnamagnæanske samling ville falde ind under de kriterier, som er angivet i lovforslaget. Samtidig er islandske videnskabsmænd med udgangspunkt i forslaget formuleret nået til et resultat, der stort set svarer til, hvad danske videnskabsmænd er enige om, med hensyn til, hvilke dele af samlingen der falder ind under reglerne i lovforslaget. Der vil ikke mellem danske og islandske videnskabsmænd være problemer af nogen reel betydning ved den deling af stiftelsen i 2 afdelinger, som er angivet i lovforslaget.

Naturligvis må alle enkeltheder ved den foreslåede deling af samlingen gennemgås meget nøje ud fra den beslutning, som folketinget nu måtte træffe, men det vil ikke volde vanskeligheder at finde en løsning efter de givne direktiver, som godkendes ud fra rent videnskabelige synspunkter af videnskabsmændene både i Danmark og i Island.

Jeg har ment, at det var nødvendigt, før et forslag kunne fremsættes for folketinget, at disse ting var klarlagt. Det er princippet i lovforslaget, der nu skal tages stilling til, ikke den praktiske deling af samlingen, som sagligt set er undersøgt; drøftelserne inden for de sagkyndiges kreds har vist, at der ikke vil være vanskeligheder. Men skulle der ved den endelige gennemgang af de enkelte skrifter, som nu skal foretages af 2 repræsentanter fra universitetet i København og 2 repræsentanter for universitetet i Reykjavik, vise sig uenighed mellem disse sagkyndige om forslaget forståelse og fortolkning, skal sagen ifølge lovforslaget til drøftelse mellem de to landes undervis-

ningsministre, men den endelige afgørelse ligger i så fald hos den danske statsminister.

Det er klart fastslået, at hvad der er brug for ved udarbejdelsen af den oldislandske ordbog, bliver tilbage i Danmark, så længe det er nødvendigt af hensyn til det saglige arbejde med ordbogen, dog ikke ud over 25 år.

Før udlevering finder sted, vil alle håndskrifterne blive mikrofilmet, og desuden vil håndskrifterne til videnskabeligt brug fremdeles kunne udlånes landene imellem. Der forudsættes i det hele taget et sagligt videnskabeligt samarbejde mellem videnskabsmænd i de to lande.

Man spørger om, hvem der har brugt håndskrifterne, hvem der har studeret håndskrifterne her i landet. Igennem den sidste halve snes år har vel nogenlunde lige mange islændinge og danske studeret håndskrifterne. Herudover har der været en del udlændinge, som naturligvis med samme udbytte kan studere håndskrifterne i Island som i Danmark.

Tilbage bliver derefter for folketinget at tage stilling til princippet: vil Danmark på det grundlag, der er foreslået, afgive til Island som kultureje en del af disse håndskrifter? Den danske regering er af den bestemte opfattelse, at der ikke foreligger noget tvivlsspørgsmål om ejendomsretten til håndskrifterne.

Kommissionen, der afgav betænkning i 1951, gav enstemmigt udtryk for den opfattelse, at Danmarks juridiske ret til håndskrifterne var uomtvistelig. Regeringen deler dette synspunkt. Det, som foreslås nu, er, at Danmark af billighedshensyn overgiver en del af håndskriftsamlingen som en gave til Island, og at Island derefter erklærer spørgsmålet for løst endeligt for al fremtid. Inden for kommissionen var langt de fleste medlemmer af den opfattelse, at man ud fra fællesnordisk sympati og som gave ville kunne afgive håndskrifter i et omfang, der stort set svarer til det, lovforslaget indeholder. Om folketingets ret til at foretage de ændringer i Den arnamagnæanske

[Undervisningsministeren.]

Stiftelses fundats, som er foreslået, er der i regeringen ingen som helst tvivl, og dette synspunkt støttes af de særlig sagkyndige jurister på dette område, som ministeriet har rådført sig med under udarbejdelsen af lovforslaget. Det samme synspunkt støttes af Københavns universitet i det svar, som foreligger fra universitetet. Min kollega justitsministeren vil gerne fremsætte et par bemærkninger i forbindelse med spørgsmålet om den juridiske side af sagen. Hvad der i øvrigt blev sagt af det ærede medlem hr. Thestrup i så henseende, er jeg ganske enig i.

Det må dog stå alle klart, at havde Arne Magnussen i dag, da Island selv har et universitet og Island ikke har statsfællesskab med Danmark, skuldet oprette en fundats, var det ikke blevet Københavns universitet, som havde fået samlingen til opbevaring. Vi skylder Københavns universitet og de videnskabsmænd, der beskæftiger sig med opbevaringen af denne samling, stor tak — hvad jeg også gav udtryk for i min fremsættelsestale — for den omhu, jeg kan godt sige den kærlighed, hvormed de har varetaget den opgave, de her fik overdraget. Vi håber, at der fremdeles kan blive muligheder for videnskabeligt arbejde også efter den deling af samlingen, som nu foreslås; Danmark beholder dog en ret betydelig del, og mulighederne for samkvem med Island er i alt fald langt bedre nu, end de har været på noget tidligere tidspunkt.

Forudsætningerne for fundatsen må siges at være afgørende ændret siden 1760, da Island og Danmark var ét rige. I årevis har håndskriftsspørgsmålet været til drøftelse her i landet, og i kommissionsbetænkningen, der blev afgivet i 1951, foreligger der så fyldige oplysninger, at enhver, der interesserer sig for spørgsmålet, har haft eller kan få lejlighed til at sætte sig ind i det. Diskussionerne om håndskrifterne har her i landet og i Island været ført med stor lidenskab, og det har givet anledning til megen bitterhed i sindene hos de to folk. Det vil derfor være i alles interesse nu at finde frem til en løsning, så at denne diskussion ikke længere skal forgifte forholdet mellem to nordiske nationer. Nu foreligger der et grundlag, som efter min mening

begge lande kan forsvare over for det danske og det islandske folk.

Det ærede medlem hr. Poul Møller nævnte Grundtvigs indsats for at brede ud til den danske befolkning forståelsen af disse håndskrifteres indhold og deres kulturværdi. Jeg ved ikke, om det ikke kunne glæde det ærede medlem at vide, at højskolen, Grundtvigs disciple, hele tiden har stået som de ivrigste forkæmpere for at sikre Island håndskrifterne til opbevaring.

Jeg respekterer naturligvis de synspunkter, som fremsættes imod en udlevering af håndskrifterne som gave til Island; men jeg beder alligevel om, at folkettinget nu ikke i for høj grad hæfter sig ved den formelle fremgangsmåde ved tilrettelæggelsen af sagen i forholdet til folkettinget. Jeg beklager meget, hvis man mener, der er grundlag for at bebrejde mig og regeringen den stilling, vi har taget i spørgsmålet; jeg mener, at jeg har givet en begrundelse for, hvorfor jeg har valgt den af mig benyttede fremgangsmåde. Det spørgsmål, som ligger for, er ganske enkelt: vil folkettinget ved at vedtage forslaget løse håndskriftsspørgsmålet og få den islandske regerings godkendelse af, at hermed er dette spørgsmål endeligt og for al fremtid afgjort?

Det er for så vidt ikke enkeltheder i lovforslaget, i udformningen af bestemmelserne, folkettinget skal tage stilling til. Folketinget skal have besked — naturligvis — i udvalget om, hvad disse kriterier indeholder, hvad de fører med sig; og alle de oplysninger, vi er i stand til at skaffe, vil naturligvis blive givet til det udvalg, der nedsættes. Jeg vil anse det for at være en stor lykke, om vi kunne samles, hele folkettinget, om denne løsning: en gave til et broderfolk i Norden.

Justitsministeren (Hans Hækkerup): De ærede medlemmer hr. Ib Thyregod og hr. Poul Møller nævnte i deres ordførertaler ordet ekspropriation i forbindelse med denne sag, og det ærede medlem hr. Rimstad gjorde det på en meget håndfast måde. Jeg vil derfor gerne knytte enkelte kommentarer til det spørgsmål, om der i forbindelse med den lov og den traktat, der er stillet forslag om, er tale om ekspropriation.

Jeg vil i denne forbindelse henvise til den artikel, professor Ross skrev i Ugeskrift for

[Justitsministeren.]

Retsvæsen i 1957 — jeg har ikke siden set denne artikel imødegået på vægtig måde. Heri kommer professor Ross til det resultat, at hverken Den arnamagnæanske Stiftelse eller universitetet har en ejendomsret til samlingerne, der svarer til begrebet „ejendomsret“ i grundlovens § 73. Det ærede medlem hr. Thestrup gjorde til dels det samme synspunkt gældende. Det, professoren peger på, er, at for det første har hverken stiftelsen eller universitetet en enret til brug eller benyttelse af samlingen, snarere tværtimod efter fundatsen. Dernæst har hverken stiftelsen eller universitetet en retslig dispositionsret, som f. eks. tillader en af disse institutioner at sælge samlingen eller dele af den. For det andet kan der ej heller i disse samlinger gøres udlæg eller på anden måde fyldestgørelse for gæld, der påhviler universitetet.

Under hensyn til alt dette kommer professor Ross til det resultat, at der her ikke er tale om en ejendomsret i den forstand, hvori grundlovens § 73 opererer med dette begreb, og professoren siger, at der er alene tale om en beføjelse til at administrere samlingen overensstemmende med fundatsen. Jeg gør opmærksom på, at professoren kommer til det resultat, at administrationen — d. v. s. regeringen — ville kunne disponere over samlingen uden at gå vejen over lovgivningsmagten.

Det ærede medlem hr. Poul Møller stillede det spørgsmål, hvorfor man gik lovgivningsvejen. Jeg skal ikke komme ind på en mere udførlig redegørelse for begrundelsen, men vil blot gøre den bemærkning, at hvis man ikke havde gjort det, hvis regeringen, hvis den højtærede undervisningsminister havde handlet på egen hånd, ville vi have mødt en voldsom kritik — og efter mit skøn en berettiget kritik. Jeg synes, det er særdeles rimeligt og naturligt i et spørgsmål af denne art, hvor der også kan være diskussion — naturligvis — om administrationens beføjelser, at gå til folketinget, og jeg synes ikke, det er rimeligt at bebrejde regeringen, at den har gjort det.

Somme tider — det må jeg måske have lov til at sige — forfalder det ærede medlem hr. Poul Møller til lidt flotte bemærkninger. Det ærede medlem gjorde en bemærkning

om semi-juridiske synspunkter. Jeg ved ikke, om det går på professor Ross' artikel; hvis det er tilfældet, forventer jeg naturligvis en saglig imødegåelse af denne artikels indhold. Men det kan vel i hvert fald næppe gå på universitetet. Det er for mig oplyst, at universitetet i sin skrivelse af 26. april i år har sagt bl. a. — jeg beder om tilladelse til et kort citat —:

„Universitetet er ganske klar over, at det står i de lovgivende myndigheders magt at foretage vidtgående ændringer i — eller endog helt at ophæve — det retsgrundlag, på hvilket Den arnamagnæanske Stiftelse hviler.“

Det er altså klart universitetets opfattelse af lovgivningsmagtens beføjelser, og jeg føjer til, at universitetet heller ikke i spørgsmålet om det økonomiske indgreb i stiftelsens legatkapital har gjort forsøg på at påberåbe sig grundlovens § 73.

Jeg mener ikke, der kan være tale om ekspropriation; men jeg har fundet det nødvendigt at gøre disse bemærkninger, for hvis der var tale om ekspropriation, var det af den højtærede undervisningsminister fremsatte lovforslag grundlovsstridigt, da det intet indeholder om erstatning. Derfor mener jeg, det er nødvendigt at fremhæve disse synspunkter.

Må jeg så i øvrigt sige, at det, der sker ved det af den højtærede undervisningsminister fremsatte lovforslag, er, at Den arnamagnæanske Stiftelse deles i to, idet enkelte beføjelser — herunder bevarelsen, bestyrelsen og den øverste kontrol med en del af samlingerne — overføres til islandske myndigheder og den islandske stat. Det er altså dele af fundatsens bestemmelser, der ændres, medens andre bestemmelser, herunder formålsbestemmelserne, består uforandret. Det er det, der ligger i lovforslaget. Ekspropriationssynspunktet kommer efter mit skøn ikke ind i billedet.

Må jeg endelig gøre en bemærkning til det ærede medlem hr. Poul Møller, som hæftede sig så meget ved retsgrundlaget og spurgte, om der fra islandsk side var rejst retskrav. Må jeg over for det ærede medlem pege på bestemmelsen i traktatudkastets artikel 6, som efter mit skøn gør det aldeles klart, at hvad der måtte have foreligget i den retning, er frafaldet og frafaldet fremover.

Ministeren for Grønland (Mikael Gam): På det ærede medlem hr. Ib Thyregods spørgsmål til mig om, hvordan jeg ser på dette, at håndskrifter, der indeholder grønlandske sagaer eller sagaer, der berører Grønland, også udleveres til Island, kan jeg svare, at jeg helst så, at sådanne håndskrifter kunne blive hernede, og det må der vel formentlig kunne forhandles om, når den endelige deling af den arnamagnæanske samling skal foregå. Dette være sagt, uden at jeg derved har givet udtryk for, hvordan min stilling i øvrigt er til udleveringen af håndskrifterne — eller overrækkelsen vil jeg hellere sige, da det jo er en gave, der her er tale om.

Ib Thyregod: Jeg vil gerne gøre nogle få bemærkninger, først i anledning af de udtalelser, det ærede medlem hr. Thestrup fremkom med. Det ærede medlem nævnte professor Ross' afhandling i Ugeskrift for Retsvæsen 1957, således som også den højtærede justitsminister senere gjorde det, og nævnte i denne forbindelse, at ejendomsretten var hos Københavns universitet. Det er en misforståelse. Det er ikke universitetet, der har ejendomsretten til denne samling, det er stiftelsen, der har ejendomsretten; det er ganske klart efter fundatsen. Men jeg kan tiltræde, hvad det ærede medlem sagde, at det ville være rimeligt at indhente en udtalelse fra de juridiske fakulteter angående dette spørgsmål.

Den højtærede undervisningsminister nævnte, det var ønskeligt med en bred tilslutning, og jeg kan forstå, at den højtærede undervisningsminister lægger op til dette fremover i forbindelse med udvalgsbehandlingen af denne sag. Jeg vil gerne her påpege, at der i forbindelse med forberedelsen af denne sag har været en række ting, som har forundret os; jeg mener, der kunne have været forhandlet med oppositionen om forslagene, og at det udenrigspolitiske nævn kunne have været indkaldt til drøftelse af problemet.

Når den højtærede undervisningsminister siger, at samlingen er blevet gennemgået af af sagkyndige videnskabsmænd, så forstår jeg ikke, at man ikke har anvendt videnskabsmænd, som har forbindelse med samlingen, til denne gennemgang. Foreligger der en beretning fra disse sagkyndige, og

kan vi få kendskab til den? Det er dog et problem af væsentlig betydning.

Den højtærede justitsminister mener at kunne støtte sig til professor Ross' artikel og sagde, at der ikke var fremkommet nogen saglig imødegåelse af denne artikel fra nogen side. Jeg er bekendt med, at tidligere statsretsprofessor Poul Andersen har den modsatte opfattelse i dette spørgsmål og mener, at der foreligger en ekspropriationsakt i det foreliggende tilfælde. Under hensyn til den tvivl, der er, mener jeg det er rimeligt, som det ærede medlem hr. Thestrup var inde på det, at man i forbindelse med den udvalgsbehandling, der skal finde sted, får en udtalelse fra universiteternes juridiske fakulteter.

Lad mig endelig nævne, at Københavns universitets standpunkt formentlig ikke kan udtrykkes helt, således som det blev gengivet af den højtærede justitsminister. Det er ganske vist et korrekt citat af det, som konsistorium har udtalt, men det er et spørgsmål, der ikke har været forelagt det juridiske fakultet til udtalelse. Det var en udtalelse, som blev afgivet meget hurtigt; det hastede meget. Man fik sagen til udtalelse med søndagsbrev, og allerede om mandagen afgav man denne skrivelse. Det er klart, at et så kompliceret juridisk problem ikke har været nøje undersøgt af konsistorium.

Endelig et par ord til den højtærede minister for Grønland. Jeg forstod, at den højtærede minister helst så, at de grønlandske sagaer blev bevaret for Grønlandsforskningen, men efter lovforslaget er forholdet det, at disse grønlandske sagaer indgår i de skrifter, som udleveres til Island. Jeg håber, at også dette problem kan blive løst i forbindelse med udvalgsbehandlingen.

Poul Møller: Det er af flere ærede medlemmer, bl. a. hr. Aksel Larsen og hr. Thestrup, blevet sagt, at udleveringen af de schwerinske breve i 1817 har skabt præcedens for, at statsmagten kan udlevere dele af den arnamagnæanske samling. Men det skaber intet præcedens for den situation, vi er i. Vi har aldrig fra nogen side bestridt, at hvis stiftelsens bestyrelse accepterer en udlevering, kan man, enten det er regeringen eller folketinget, bekræfte og give sin tilladelse til en sådan udlevering. Det, der

[Poul Møller.]

forelå i 1817, var, at stiftelsens bestyrelse anså disse breve for at være af mindre betydning for den samlede samling, da de vedrørte hertugdømmet Schwerin, og bestyrelsen kunne derfor anbefale — der står udtrykkeligt anbefale — udleveringen. Denne beslutning blev derefter godkendt af regeringen. Men det var en helt anden situation end den, vi har i dag, hvor regeringen og folketinget imod viljen hos stiftelsens bestyrelse vil udlevere praktisk talt alt, hvad der er af virkelig værdi i samlingen.

De synspunkter, der er kommet frem fra flere sider, understreger, at regeringen vil være i stand til at vinde et flertal her i tinget for sine beslutninger, hvis der gives tilstrækkelig tid til overvejelse, og hvis de, om jeg så må sige, indledende brist, der har været ved behandlingen, kan heles under sagens gang. Dette betyder imidlertid ikke, at de ærede medlemmer, der har talt for disse synspunkter, på nogen måde kan garantere for, at stemmerne vil være til rådighed for en sådan udlevering — bortset fra deres egne naturligvis — hvis undersøgelsen skulle komme til at give et andet resultat end det, de håber på.

Jeg vil ikke mene, at man helt kan se bort fra konsekvenserne, som de ærede medlemmer hr. Thestrup og hr. Ole Bjørn Kraft sagde det. Jeg skal naturligvis ikke uddybe denne diskussion om konsekvenserne, for vi er jo ikke fra nogen side indstillet på at opfordre andre til at drage konsekvenser af denne udlevering. Men jeg kan sandelig ikke se, at det forhold, at man slår samlingen i stykker, ikke på væsentlig måde forandrer forudsætningen for, at man f. eks. ikke fra norsk side har stillet krav om udleveringen af samlingen tidligere. Det er netop, fordi samlingen skulle være fuldstændig og hel, at man ikke har stillet sådanne krav.

I anledning af det ærede medlem hr. Morten Langes udtalelser skal jeg sige, at mine udtalelser ikke må opfattes som deltagelse i en enstemmig opfordring til Københavns universitet om at foreslå eller tage skridt til en udlevering; jeg vil ikke lægge noget tryk på universitetet. Det, som universitetet og stiftelsens bestyrelse vil anse det for rimeligt at udlevere, vil jeg i hvert fald være med til at udlevere.

Den højtærede undervisningsminister sagde, at denne sag var en sag af meget stor betydning. Netop derfor har vi så svært ved at forstå, at den skal have igennem. Jeg må måske derfor også opfatte den højtærede undervisningsministers udtalelser således, at der ikke fra regeringens side vil blive gjort forsøg på at forcere sagen igennem.

Den højtærede undervisningsminister sagde, at når man nu var gået til lovgivningsmagten, skyldtes det et brev, man modtog den 13. september 1957 fra den konservative folketingsgruppe, hvori man henviste til fremsættelse af forslag om udlevering af håndskrifter. Jeg vil gerne sige, at intet af de medlemmer af den konservative folketingsgruppe, der deltog i henvendelsen i september 1957, havde drømt om, at dette skulle føre til, at den høje regering ville fremsætte forslag, efter at en traktat faktisk er afsluttet med den islandske regering, og give folketingsgruppen 8 mødedage til behandling af sagen. Når vi gav udtryk for, at lovgivningsmagten skulle have lejlighed til at tage stilling til sagen, mente vi ikke, at man først skulle forpligte sig over for gavemodtageren, derefter forelægge sagen for tinget og give det 8 dage til at sige ja eller nej til forslaget. Må jeg stille det spørgsmål: er der overhovedet mulighed for, at folketetinget kan ændre i det forslag, der er fremsat, uden at det medfører, at man skal have fornyede forhandlinger med den islandske regering? Er folketetinget suveræn herre i denne sag? Eller er vi allerede bragt i den situation, at vi ligesom ved så mange andre ratifikationer af traktater — jeg ved godt, at vi ikke her skal ratificere, men stille forslag til en principiel beslutning, men der har været forhandlet, og der er nævnt ganske specielle værker i traktaten — enten må sige ja til det hele eller nej? Kan folketetinget rette i forslaget, uden at dette medfører, at der skal optages nye forhandlinger med den islandske regering om det, som det danske folk vil give som gave?

Undervisningsministeren siger, at et alt-overvejende flertal i kommissionen gik ind for en deling. Det er også rigtigt, men det var jo ikke lige mange og lige værdifulde skrifter, de enkelte medlemmer ville udlevere. I hvert fald var professorerne Brøndum-

[Poul Møller.]

Nielsens og Carsten Høegs udleveringssynspunkter i høj grad begrænsede — og i forhold til dette forslag særdeles begrænsede. Så vidt jeg kan forstå, tilsluttede både det daværende medlem hr. Himmelstrup og det daværende medlem hr. Starcke sig stort set Brøndum-Nielsens og Carsten Høegs synspunkter. Herved var i hvert fald 4 af kommissionens medlemmer indstillet på en langt mere moderat udlevering end den, den høje regering nu stiller forslag om.

Der var et andet mindretal på 4 medlemmer, nemlig Svend Dahl, Paul Holt, Axel Linvald og Munch-Petersen, der gik med til en noget mere vidtgående udlevering. Men så vidt jeg kan skønne — og det er meget vanskeligt, for forslaget indeholder ikke nogen specifikation — var dette mindretal også mere moderat i sin gavmildhed end den høje regering. Til dette mindretal tilsluttede sig endvidere det daværende ærede medlem hr. Halfdan Hendriksen, men med det forbehold, at universitetets samtykke måtte indhentes.

Så vidt jeg kan se af dette, ville i alt 9 af de kommissionsmedlemmer, der levede, da betænkningen blev afgivet, være gået imod en deling efter så vidtgående retningslinjer, som regeringen her har stillet forslag om.

Videre end regeringens forslag gik vel nok det ærede medlem hr. Alsing Andersen, det daværende ærede medlem fra det kommunistiske parti Thorkild Holst og professor, dr. phil. Erik Arup. Men disse 3 var dog i mindretal i forhold til de 9 øvrige kommissionsmedlemmer, der ikke tilrådede en så vidtgående deling som den, regeringsforslaget er udtryk for.

Man siger, at universitetet i sit svar har frafaldet retsindsigelsen. Nu tror jeg ikke, at vi skal afgøre alle disse retsproblemer i løbet af denne eftermiddag, men at der — hvad den højtærede justitsminister også erkendte — kan være diskussion om dette problem, og jeg vil ligesom det ærede medlem hr. Ib Thyregod afvente en udtalelse fra de juridiske fakulteter.

Den højtærede justitsminister støtter sig jo meget stærkt til professor Ross' artikel i Ugeskrift for Retsvæsen i 1957 og siger, at hermed er det fastslået, at staten kan

gøre, som staten gør i denne sag. Nu er en ugeskriftartikel jo ikke nogen hellig skrift med hensyn til et retssynspunkt. Vi ved, at professor Poul Johs. Jørgensen i kommissionsbetænkningen har afgivet en udtalelse, der rører den modsatte opfattelse. Det er jo ikke universitetets ejendomsret, der her er tale om, men, som det ærede medlem hr. Ib Thyregod sagde det, stiftelsens, legatets ejendomsret, dets funktioner som selvstændig institution, dets ret til at administrere og beskytte fundatsen og det testamente, hvorved det har modtaget sin formue. Det er naturligvis klart, at dette testamente indeholder dets ejerdisposition; det gør ethvert testamente, der sætter betingelse for en testamentarisk disposition over det givne. Den må man selvfølgelig acceptere og efterleve, og derfor kan stiftelsen naturligvis ikke sælge dokumenterne, som den højtærede justitsminister var inde på. Der er ingen, der har nævnt, at stiftelsen skulle have sådanne ejerbeføjelser, at den ud over de begrænsninger, testamentet indeholder, f. eks. kunne sælge eller pantsætte stiftelsens dokumenter. Jeg synes derfor, at når den højtærede justitsminister havde en så kritisk bemærkning over for mig, skulle han selv have ladet være med at komme med en sådan sammenligning, for der er ingen, der har påstået dette; men der er nogen, der har påstået, at stiftelsen inden for de begrænsninger, testamentet giver, er den eneste, som har ret til den gave, testamentet indeholder, og det er det problem, der skal undersøges i udvalget. Når den højtærede justitsminister siger, at jeg kom med en flot bemærkning, når jeg talte om semi-juridiske synspunkter, ville det måske have været klogt af den højtærede justitsminister at lægge mærke til, på hvilke områder jeg brugte denne bemærkning. Det var ikke vedrørende professor Ross' udtalelse, men vedrørende det, som det ærede medlem hr. Alsing Andersen havde fremført, at man i dag måtte fortolke testamentet på den måde, at havde der været et universitet i Reykjavik, ville Arne Magnussen have testamenteret gaven til dette, og det er den form for fortolkning af testamentet, som jeg kalder semi-juridisk, og jeg går ud fra, at den højtærede justitsminister ikke er uenig med mig.

Spørgsmålet er altså, om det er ekspro-

[Poul Møller.]

priation, og det er noget, der må undersøges i udvalget. Den højtærede justitsminister — og den højtærede undervisningsminister ligeledes — har afvist, at Island har juridiske krav, og jeg er glad for, at det kan fastslås af alle partier, ligesom det blev det i kommissionen, at der er den aldeles enstemmige opfattelse, at Island ikke kan gøre noget juridisk krav gældende på disse håndskrifter. Det er i hvert tilfælde et godt og et værdigt udgangspunkt for folketingsforhandlinger om en gave.

Den højtærede justitsminister siger dernæst, at i artikel 6 i traktaten har Island frafaldet ethvert yderligere krav, og dette skulle vise, at der ikke har været tale om et krav ved udfærdigelsen af denne traktat. Jeg synes ikke, det fremgår af artikel 6. Man siger her:

„I overensstemmelse hermed skal der ikke i fremtiden fra den islandske stats side kunne rejses eller støttes krav eller ønskemål om udlevering“

Men det er jo noget andet, end at der ikke skulle være fremsat et krav. Man kryber uden om gaveordet i hele denne traktat. Det hedder i artikel 6:

„De kontraherende parter er enige om, at den trufne ordning skal anerkendes som en fuldstændig og endelig afgørelse af alle ønskemål fra islandsk side angående overgivelsen“

Altså intet krav eller ønske om udlevering, d. v. s. for fremtiden er der ingen tvivl om Islands frafald, men dermed være ikke sagt, at det ikke er sket ved fremførelse af krav (*Justitsministeren* [Hans Hækkerup]: Ordet ønskemål!) og krav, stod der også (*Justitsministeren* [Hans Hækkerup]: Ordet ønskemål går i første omgang på fortiden!) „Fuldstændig og endelig afgørelse af alle ønskemål fra islandsk side angående“ Ja, det er muligt; det kan godt være, at vi skal læse det med lup, og at „alle ønskemål“ skal gå på fortiden og ikke på fremtiden, og det er jo i høj grad tilfredsstillende, hvis det er tilfældet, men udtrykket „ordning“ tyder på, at man har villet komme uden om gavebegrebet. Man har truffet en ordning, et arrangement, en overenskomst, og ikke givet en gave. En gave er noget ensidigt, en gave er ikke noget tosidigt, og

derfor ville det også være rart, om vi under folketingets behandling af sagen kunne blive enige om, at hvis den slutter med en udlevering, hvis universitetet frafalder sin indsigelse mod udlevering på forskellige områder, hvis der kan opnås flertal for dette, så skal det ske ensidigt som en gavedisposition og ikke som en overenskomst.

Undervisningsministeren (Jørgen Jørgensen): Det ærede medlem hr. Ib Thyregod spurgte, hvad det var for sagkyndige, der havde gennemgået håndskrifterne. Jeg skal ikke nævne navne her. Jeg har bedt to videnskabsmænd om at foretage denne undersøgelse. Jeg har sagt til dem: jeg stiller naturligvis ingen betingelser med hensyn til, om I er tilhængere eller ikke-tilhængere af udleveringen; det, jeg beder jer om, er på ganske sagligt grundlag at sige mig: et lovforslag affattet som dette her, hvad indebærer det rent faktisk med hensyn til, hvor stor en del af samlingen der skal være i Island, og hvor stor en del i Danmark? Det er disse sagkyndiges udtalelser, jeg bygger på. Jeg kan også sige, at sagkyndige fra Island, som har talt med videnskabsmændene her om det principielle, der ligger i det kriterium, der er givet, er kommet til stort set det samme resultat.

Naturligvis skal folketinget have den tid, folketinget selv bestemmer og har brug for til at behandle forslaget. Om forslaget kan ændres, må folketinget afgøre. Jeg råder til, at man ganske sagligt går i gang med arbejdet. Vi er parat til at skaffe alle de oplysninger, som udvalget ønsker.

Det ærede medlem hr. Poul Møller nævnte kommissionsbetænkningen af 1951 og var ikke sikker på, at der i denne kommission ville have været et flertal, der støttede en udlevering af det omfang, der her er tale om. Jeg føler mig nogenlunde sikker på, at der ville have været betydeligt flertal, idet de fire, som det ærede medlem nævnte, tilrådede en gavegestus, en gaveudlevering, som — ikke efter helt de samme kriterier, men efter sit omfang — stort set ville dække det, forslaget her omhandler. Derudover var der altså tre, der ville gå betydeligt videre end de fire, men hele indstillingen fra de fire ville stort set dække det lovforslag, der her er fremsat.

Af universitetets udtalelse vil jeg blot

[Undervisningsministeren.]

med hensyn til folketingets muligheder for at foretage ændringer citere, at der står i skrivelsen, jeg beder om tilladelse til et kort citat —:

„Universitetet er ganske klar over, at det står i de lovgivende myndigheders magt at foretage vidtgående ændringer i — eller endog helt at ophæve — det retsgrundlag, på hvilket Den arnamagnæanske Stiftelse hviler.“

Det synes jeg dog lyder temmelig klart. Og så siger man om de synspunkter, der kan føre til en nyordning, at dem må man enkeltvis overveje; man må undersøge, om der er tilstrækkeligt grundlag for denne nyordning. Men folketingets ret bestrides ikke i skrivelsen. Denne skrivelse vil naturligvis også blive tilstillet udvalget.

Justitsministeren (Hans Hækkerup): Jeg synes, jeg må gøre en enkelt bemærkning til det ærede medlem hr. Poul Møller uden i øvrigt at gå ind i nogen polemik med det ærede medlem. Når jeg henviste til artikel 6, var det, fordi det ærede medlem havde lagt så meget i det, at der forud for dette skulle have foreligget et retskrav, fremført fra islandsk side. Det er deroverfor jeg siger, at man bruger jo — og det er accepteret fra islandsk side — udtrykket „ønskemål“ netop med henblik på fortiden. I øvrigt vil jeg dog gerne fremhæve, at det er en gave, men ikke i den forstand en ensidig akt. Der er to parter: der er giveren, og der er modtageren, og i dette tilfælde gælder det, og det har dog vel nogen betydning for de overvejelser, vi gør os, at denne gave ikke er ubetinget. Modydelsen er en saldokvittering.

(Kort bemærkning).

Poul Møller: Den højtærede justitsminister lægger nu vægt på, at man har fået en modydelse for sin gave, nemlig det, han kalder en saldokvittering. Nu skal vi ikke gå langt ind i ordbogens opfattelse af begrebet saldokvittering, men med saldokvittering tænker man vel i og for sig på, at man har et krav, som man mener man har fået vederlagt gennem den ydelse, man nu får, og derfor udsteder saldokvittering. Man har altså fået den modydelse,

at Island giver afkald på fortsatte krav. Det er saldokvitteringens indhold. Men det antyder ikke, at Island ikke for sit vedkommende mener, at dette også er et retskrav. Det, vi gerne vil have anerkendt i denne traktat, er, at dette er en gave-disposition. Så langt er den høje regering ikke nået i sine forhandlinger med den islandske regering, og det tjener den ikke til ære.

Justitsministeren (Hans Hækkerup): Det ærede medlem hr. Poul Møller er en meget dygtig jurist, næsten lige så dygtig som det ærede medlem hr. Aksel Larsen. Jeg erken-der, at jeg burde ikke have brugt udtrykket saldokvittering, fordi det gav det ærede medlem anledning til en udvikling, som jeg synes ikke er rigtig. Det, det drejer sig om her, er, at det er ikke en i den forstand ensidig gave, og at det indebærer, at ønskemål og diskussion ikke længere rejses om det problem. Deri ligger jo ikke, at der har været tale om et retskrav.

Hermed sluttede forhandlingen.

Forslagenes overgang til anden (for forslaget til folketings beslutnings vedkommende sidste behandling vedtoges uden afstemning.

Alsing Andersen: Jeg foreslår, at lovfor-slaget og forslaget til folketingsbeslutning henvises til et udvalg på 17 medlemmer.

Uden forhandling eller afstemning vedtoges dette forslag.

Formanden: Der er ikke mere på dags-ordenen.

Udvalget angående forslag til lov om offentlig forsorg har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget angående forslag til lov om hjemmeværnet har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

Udvalget angående forslag til medhjælper-lov har afgivet betænkning over nævnte lovforslag. Eksemplarer vil blive omdelt.

[Formanden.]

Folketingets næste møde afholdes i morgen, fredag den 5. maj, kl. 13 med følgende dagsorden:

1) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:*

Forslag til lov om ændring i fundats af 18. januar 1760 for Arne Magnussens Legat. (Den arnamagnæanske Stiftelse) og

forslag til folketingsbeslutning om afslutning af en traktat mellem Danmark og Island om overførelse af dele af Den arnamagnæanske Stiftelses håndskrifter til forvaring og forvaltning af universitetet i Reykjavik.

2) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om indfødsrets meddelelse m. v.

3) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om et skibsfinansieringsinstitut.

4) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændringer i lukkeloven.

5) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om personnavne.

6) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om udbygning af det stor-københavnske S-banenet og om forarbejder for tunnelbaneanlæg i København og Frederiksberg.

7) *Anden behandling af:*

Forslag til lov om planlægning af Køge Bugt-området.

8) *Anden behandling af:*

Forslag til lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker.

9) *Anden behandling af:*

Forslag til lov om retten til fotografiske billeder.

10) *Første behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning angående Danmarks ratifikation af den under 27. marts 1961 i Helsingfors undertegnede overenskomst om dannelse af en sammenslutning mellem medlemsstaterne i Den europæiske Frihandelssammenslutning og republikken Finland med tilhørende protokol om overenskomstens anvendelse på fyrstendømmet Liechtenstein.

11) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændringer i toldloven.

Mødet hævet kl. 16⁴⁵.

74. møde.

Fredag den 5. maj kl. 13.

Formanden: I skrivelse af dags dato meddeler finansministeren, at han ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændringer i toldloven og forslag til lov om ændringer i og tilføjelser til lov om normering og klassificering af stats-tjenestemandstillinger.

Skriftlig fremsættelse af lovforslag.

Finansministeren (Kjeld Philip): Herved skal jeg tillade mig for det høje ting at fremsætte *forslag til lov om ændringer i toldloven.*